

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923:47
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

KOMMUNIKATIONSVERKENS LÖNEKOMMITTÉ V

B E T Ä N K A N D E

ANGÅENDE

BEREDANDE AV SEMESTER ÅT VISS ICKE-ORDINARIE
PERSONAL I STATENS TJÄNST

AVGIVET ENLIGT DET AV
KUNGL. MAJ: T DEN 11 JUNI 1920
LÄMNADE UPPDRAG

S T O C K H O L M

1 9 2 3

Statens offentliga utredningar 1923

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag angående magistraternas befriande i visst avseende från ansvar för kronopåbörden m. m. Norstedt. 57 s. **Fi.**
2. Förslag till lag om lösdriivares behandling m. d. författningar. Del 5 av fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkanden. Palmquist. xj, 423 s. **S.**
3. Spannmålsmarknadssakkunnigas betänkande. Norstedt. 41 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag till lag om församlingsstyrelse samt till bestämmelser om folkskoleärendenas överflyttning från den kyrkliga till den borgerliga kommunen m. m. Palmquist. vj, 304 s. **E.**
5. Skolkommissionens betänkande. 5. Organisatoriska och ekonomiska utredningar. Norstedt. 236 s. **E.**
6. Utredning angående vissa spörsmål rörande städernas domstolsväsen. Av N. Herlitz. Norstedt. 164 s. **Ju.**
7. Statens ställning till järnvägarna i olika främmande länder. Av A. Lilienberg. Tullberg. 411 s. **K.**
8. Folkomröstningskommitténs utredningar angående referendum i främmande länder. 4. Folkomröstningsinstitutet i Nordamerikas förenta stater. Av H. Tingsten. Tullberg. iv, 399 s. **Ju.**
9. Förslag till strafflag, allmänna delen, samt förslag till lag angående villkorlig frigivning jämte motiv. Marcus. xij, 534 s. **Ju.**
10. Folkomröstningskommitténs utredningar angående referendum i främmande länder. 3. Folkomröstningsinstitutet i den schweiziska demokratin, dess förutsättningar, former och funktioner. Av A. Brusewitz. Tullberg. 381 s. **Ju.**
11. Utredning rörande ombyggnad av Strömsholms kanal samt utsträckning av kanalen från Smedjebacken till Ludvika. Meddelande från Kungl. Kanalkommissionen. Nr 5. Högström. 183 s. 2 kart. **K.**
12. Betänkande och förslag angående det ekklesiastika arrendeväsendet. Beckman. xij, 239 s. **E.**
13. Vägkommissionens betänkanden. 4. Förslag till lag om enskilda vägar m. m. Marcus. 147 s. **K.**
14. Betänkande med förslag till avtal rörande Stockholms bangårdsfråga. Beckman. 46 s. 10 kart. **K.**
- 15-17. Försvarsrevisionens betänkande. 3. Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende. Del 1. Inledande avdelning, lantförsvaret. vj, 661 s. Del 2. Sjöförsvaret, sammanfattning av revisionens förslag, särskilda yttranden. (2), 741 s. Del 3. Bilagor. (2), 90, 38, 28, 19, 53, 85, 4, 80, 2, 48, 30, 36, 6 s. Beckman. **Fö.**
18. Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande 4 med förslag till lag om landsting m. m. Beckman. 235 s. **S.**
19. Betänkande angående decisiv folkomröstning, avgivet av folkomröstningskommittén. Tullberg. 40 s. **Ju.**
20. Folkomröstningskommitténs utredningar angående referendum i främmande länder. 5. Folkomröstningsinstitutet utanför Schweiz och Förenta staterna. Tullberg. 71 s. **Ju.**
21. Betänkande angående ordnandet av Stockholms förortsbanefråga. Blom. 126 s. 11 kart. **K.**
22. Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. 3. Kvinnas behörighet att innehåva prästerlig och annan kyrklig tjänst. Marcus. 51 s. **Ju.**
23. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning m. m. Norstedt. 56 s. **Ju.**
24. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 6. Utredning angående lämpliga distributionssystem för landsbygdselektrifiering. Beckman. viij, 192 s. **Jo.**
25. Inventering av odlingsjord längs Inlandsbanan från Ströms södra sockengräns till Stornan. Tullberg. 30 s. 2 kart. **Jo.**
26. 1921 års pensionskommitténs betänkande. 2. Betänkande angående arvecköping av den stärbhus efter präst till försäkrade förmånen av tjänst- och nådar samt beredande i sammanhang därmed av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa. Tullberg. 100 s. **E.**
27. Underdånigt betänkande med förslag till lönerreglering för befattningshavare i domsagorna m. m. Beckman. 85 s. **Ju.**
28. Underdånigt betänkande med förslag till förordning angående tillverkning av brännvin m. m. Blom. 67 s. **Fi.**
- 29-30. Den industriella demokratiens problem. 1. Betänkande jämte förslag till lag om driftsnämnder. 240 s. 2. Den industriella demokratin i utlandet. 267 s. Tullberg. **S.**
31. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 18. Den svenska mekaniska verkstadsindustriens utveckling intill krigsutbrottet. Av E. Linder. Tullberg. iv, 435 s. **Fi.**
32. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 19. Sveriges bryggeriindustri. Av A. Lilienberg. Tullberg. iv, 40 s. **Fi.**
33. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 20. Garveriindustriens produktionsförhållanden. Av W. Smith. Marcus. iv, 175 s. **Fi.**
34. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 21. Kvalitetsfrågan hos det svenska vetet. Av H. Nilsson-Ehle. Marcus. 16 s. **Fi.**
35. Samorganisation av riksdagsbiblioteket och den centrala statsförvaltningen i bok- och biblioteksväsende. Av V. Gödel. Marcus. 54 s. **Fi.**
36. Betänkande och förslag rörande förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare jämte förslag rörande internering av farliga återfallsförbrytare. Lund, Berling. 116 s. **Ju.**
37. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 22. Översiktstabeller angående den svenska industriens utveckling 1891-1920 jämte anmärkningar. Marcus. iv, 147 s. **Fi.**
38. Efterskrift till Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. v. Heidenstam. Beckman. (s. 53-61). **S.**
39. Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. von Heidenstam. Andra upplagan. Med efterskrift. Beckman. (4), 61 s. **S.**
40. Jordkommissionens betänkande. 6. Om sociala arrendebestämmelser, avlösning av arrendejordbruk, förekommande av vanhäd, upphävande av fideikommiss i fast egendom, anskaffande av tomtmark till bostäder m. m. Marcus. 505 s. **Ju.**
41. Skolkommissionens betänkande. 6. Om rätt för elever, utexaminerade från statens högre lärarinneseminarium, att vinna inträde vid universitet och där avlägga examen samt om folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende. Norstedt. 63 s. **E.**
42. Lagerhus- och kylhuskommitténs betänkande. 2. Lagerhusväsendet i Sverige och därmed sammanhängande förhållanden. Norstedt. viij, 300 s. **Jo.**
43. Förslag till tullstadga jämte motivering. Norstedt. (2), 134 s. **Fi.**
44. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 23. De svenska järn- och metallmanufakturindustriernas utveckling med särskild hänsyn till förhållandena vid tiden närmast före världskrigets utbrott. Av G. Dellling. Tullberg. iv, 196 s. **Fi.**
45. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 24. Undersökning angående jordegendomsvärdenas utveckling i Sverige och vissa främmande länder. Av K. Åmark. Marcus. iv, 93 s. **Fi.**
46. Sammandrag av yttranden över stadsplanekommitténs betänkande med förslag till stadsplanlag och författningar som därmed hava samband samt bostadskommissionens betänkande med förslag till byggnadsstadga. Palmquist. 387 s. **Ju.**
47. Kommunikationsverkens lönekommitté. 5. Betänkande angående beredande av semester åt viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. Fahlerantz. 49 s. **K.**

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ekklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923:47
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

KOMMUNIKATIONSVERKENS LÖNEKOMMITTÉ V

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

BEREDANDE AV SEMESTER ÅT VISS ICKE-
ORDINARIE PERSONAL I STATENS TJÄNST

AVGIVET ENLIGT DET AV
KUNGL. MAJ:T DEN 11 JUNI 1920
LÄMNADE UPPDRAG

STOCKHOLM 1923
AKTIEBOLAGET FAHLCRANTZ' BOKTRYCKERI

STÄNDIGES VERZEICHNIS DER VEREINigten
KÖNIGREICHEN VON SÜDAFRICA

BETÄNKENDE

BEZUGENDE AUF DEN VEREINigten
KÖNIGREICHEN VON SÜDAFRICA

UND DER VEREINigten
KÖNIGREICHEN VON SÜDAFRICA

ST. JOHN'S, 1891
VEREINIGTE KÖNIGREICHEN VON SÜDAFRICA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid
Skrivelse till Konungen	V
BETÄNKANDE.	
I. Inledning	7
II. Hittills gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie personal inom statsförvaltningen.....	11
1. Icke-ordinarie tjänstemän:	
a) vid kommunikationsverken	12
b) inom den övriga statsförvaltningen	14
2. Arbetare och därmed jämnställda arbetstagare:	
a) vid kommunikationsverken	16
b) inom andra grenar av statsförvaltningen	19
III. Semesterfrågans läge inom kommunalförvaltning och enskild verksamhet ...	24
IV. Motivering för kommitténs förslag	27
V. Förslag till kungörelse med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst	42
VI. Vissa författningsändringar, som föranledas av kommitténs förslag	44
VII. Den ekonomiska innebörden av kommitténs förslag	47
VIII. Kommitténs hemställan	47
IX. Särskilt yttrande	48

(CONTENTS - CONTENTS)

Section 1. Introduction	1
Section 2. General Principles	2
Section 3. Specific Principles	3
Section 4. Application of Principles	4
Section 5. Conclusion	5
Section 6. Appendix	6
Section 7. Bibliography	7
Section 8. Index	8
Section 9. Glossary	9
Section 10. Notes	10
Section 11. References	11
Section 12. Acknowledgments	12
Section 13. Author's Address	13
Section 14. Date of Publication	14
Section 15. Copyright Notice	15
Section 16. Distribution Statement	16
Section 17. Contact Information	17
Section 18. Revision History	18
Section 19. Final Remarks	19
Section 20. End of Document	20

TILL KONUNGEN.

Genom brev den 11 juni 1920 anbefallde Kungl. Maj:t kommunikationsverkens lönekommitté att verkställa utredning och avgiva förslag ifråga om *dels* pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal *dels ock* beredande av semester åt dylik personal.

Efter det kommittén förehåft förstnämnda fråga till behandling och den 6 november 1922 i ämnet avgivit betänkande jämte förslag (Bet. IV), får

kommittén efter numera verkställd utredning jämväl av det senare spörsmålet härmed överlämna betänkande och förslag angående beredande av semester åt viss icke-ordinarie personal i statens tjänst (Bet. V).

Vid slutbehandlingen av förevarande ärende har kommittén utgjorts av följande medlemmar, nämligen såsom ordförande undertecknad Ekman samt såsom ledamöter undertecknade Persson, Eriksson, Lübeck, Hamilton och Sidenbladh. I ärendets förberedande behandling inom kommittén har i egenskap av ledamot jämväl deltagit numera domänintendenten P. B. Nilsson, vilken emellertid genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 januari 1923 erhållit entledigande från uppdraget att vara ledamot av kommittén. Såsom kommitténs sekreterare har fungerat bokhållaren hos järnvägsstyrelsen A. Carlsson.

Särskilt yttrande i ärendet har avgivits av ledamoten Eriksson, vilket yttrande finnes fogat till betänkandet.

Sedan Kungl. Maj:t den 30 november 1922 förordnat, bland annat, att kommunikationsverkens lönekommittés utredningsarbeten skola upphöra senast den 31 mars 1923, äro kommitténs uppdrag i och med avgivandet av detta betänkande slutförda.

De till kommittén överlämnade handlingar i ärendet återställas härjämte.

Underdånigst
CARL EKMAN.

NILS PERSSON.

ERNST ERIKSSON.

SVEN LÜBECK

A. HAMILTON.

ELIS SIDENBLADH.

Alfred Carlsson.

Stockholm den 31 mars 1923.

BETÄNKANDE.

I. Inledning.

Uti en inom andra kammaren vid 1914 års lagtima riksdag väckt motion (n:o 4) föreslogs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en planmässig utredning angående beredande av viss tids tjänstledighet med bibehållna löneförmåner (semester) åt arbetare och med dem likställda, vilka hava stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen, samt att Kungl. Maj:t måtte, i den mån riksdagens medverkan krävdes för beredande av dylik ledighet, för riksdagen förlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motiveringen för sin hemställan anförde motionären bland annat följande:

»Under senare år har uppmärksamheten i allt högre grad blivit fäst vid önskvärdheten av att bereda kroppsarbetarna viss tids arbetsvila under året med bibehållande — helt eller delvis — av de utgående löneförmånerna. Den oavbrutna tjänstgöringen med uppehåll endast för vissa helgdagar försliter arbetskraften i förtid och innebär icke den rationella hushållning med det mänskliga materialet, som även ur produktionens synpunkt är önskvärd. Arbetarna behöva årligen viss sammanhängande tids vila för att återhämta krafterna och med förnyad arbetslust gå till sitt dagliga värv. Det oupphörliga vandrandet till och från arbetsplatsen dag efter dag, år efter år, lämnar ej heller — särskilt då arbetstiden är lång — de tillfällen att helt ägna sig åt familjelivet, fri från tanken på att dagsinkomsten förloras, som för arbetaren i likhet med andra är en förutsättning för att han under årets lopp må känna sig som en oberoende människa.

Man kunde möjligen ha väntat, att det allmänna, som plägar framställas såsom mönsterarbetsgivare, i detta avseende skulle hava gått i spetsen i vårt land. Så synes emellertid långt ifrån hava varit förhållandet, åtminstone vad statsförvaltningen angår. Det visar sig, i den mån jag kunnat erfara, att detta spörsmål därstädes — fränsett sjöförsvarsdepartementet — icke blivit föremål för den intresserade, omsorgsfulla och enhetliga behandling, som det väl kräver. Det förefaller, som om man såväl inom den enskilda industrien som hos kommunalförvaltningen i städerna hunnit åtskilligt längre i beredande av semesterförmånen åt kroppsarbetarna än vad statsförvaltningen hittills inlåtit sig på.»

Härefter lämnade motionären en kortfattad översikt över semesterförhållandena för arbetare inom statsförvaltning, kommunalförvaltning och privat företagarverksamhet i Sverige liksom även för icke-ordinarie personal inom tysk statsförvaltning.

Det vore givet — anförde motionären vidare — att den svenska staten icke kunde eller borde undandraga sig att upptaga detta ämne till behandling. Motionären erinrade härvid om de framställningar rörande beredande av semester, som redan förelåge, exempelvis från tygarbetarna vid Stockholms tygstation, samt om de överläggningar i semesterfrågan, vilka försigginge vid driftverken. Emellertid vore det från statens synpunkt utan tvivel lämpligast, att ärendet utan något avvaktande av nya framställningar, upptoges till behandling i hela dess vidd. Härtill förelåge även det skälet, att det icke kunde anses lämpligt, att frågan behandlades olikformigt på skilda håll inom statsförvaltningen och efter motstridiga principer. Den borde handläggas fullt enhetligt och efter samma grunder, så att icke olika bestämmelser komme i tillämpning därför, att planmässighet i ärendets beredning saknades från början.

I fråga om föremålet för den ifrågasatta utredningen yttrade motionären följande:

»Utgående från den sedan förlidet år redan godkända principen om rätt för arbetare i statens tjänst att åtnjuta semester, bör en undersökning följaktligen ävägabringas om vilka grupper av arbetstagare, som nu icke åtnjuta förmån av semester, varefter bör utredas vilka förutsättningar i fråga om tjänstetidens längd och dylikt, som böra fastställas att gälla för rätten till semester, vilken uttryckligen bör tillerkännas. Vidare bör ett närmare övervägande av hur lång semestertiden skall vara för arbetare av olika kategorier företagas på sådant sätt, att rättvisa, så långt ske kan, skipas mellan de olika förvaltningarna särskilt i fråga om driftverken inbördes, där redan nu de »Allmänna bestämmelserna» enhetligt normera vissa avtalsförhållanden. Det må här också uttryckas det önskemålet, att minsta semestertid icke må sättas lägre än 6 arbetsdagar i följd. Kortare tid än denna får nämligen icke den betydelse för arbetskraftens återhämtande, att den har något väsentligt värde. Slutligen bör den ekonomiska sidan av saken undersökas och därvid även tagas i betraktande, huruvida genom en mer praktisk anordning av arbetet under vissa årstider, eller eljest, omkostnaderna kunna förminskas och bli så föga betungande som möjligt för statsverket.»

Ifrågavarande motion blev icke behandlad vid förenämnda riksdag men förnyades vid 1914 års senare riksdag, och hemställde riksdagen i anledning av motionen uti skrivelse den 26 augusti 1914 (nr 210), att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt viss tids ledighet med bibehållna löneförmåner (semester) måtte kunna beredas åt arbetare och med dem likställda, vilka ägde full och stadigvarande selsättning vid statsförvaltningen, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Såsom motivering för detta sitt beslut anförde riksdagen följande:

»Frågan om semester åt arbetare har på senare tider trängt sig fram på både kommunernas och de enskildas arbetsområden, såsom framgår av den utredning i ämnet, som förebragts såväl av motionären som av riksdagens vederbörande utskott.

Genom riksdagens bifall till Eders Kungl. Maj:ts i 1913 års statsverksproposition gjorda framställning om rätt för vid flottans varv anställda dag-

lönare till viss ledighet med bibehållna löneförmåner, har jämväl staten slagit in på den i motionen ifrågasatta vägen.

Principen om semester åt arbetare med mera stadigvarande anställning inom statsförvaltningen måste nämligen genom omförmälda beslut anses godkänd, och bör det då endast bliva fråga om huru långt samma princip skall göras gällande inom andra områden av statsförvaltningen.

Vid övervägande av frågan härom har riksdagen fäst sin uppmärksamhet därå, att vissa arbetare, som inom någon gren av statsförvaltningen hava stadigvarande sysselsättning, likväl icke äro därav upptagna mer än ett fåtal timmar dagligen, t. ex. grindvakter, städerskor m. fl. Dylika arbetares anställning i statens tjänst torde få anses hava karaktären av bisysslor, varför något krav på semester för dessa arbetare ej synes med fog kunna framställas. Riksdagen håller nämligen före, att ett oefftergivligt villkor för semesterförmåns beviljande måste vara, att vederbörande är fullt upptagen med arbetet i statens tjänst och har detta till sin uteslutande eller full arbetsdag krävande sysselsättning.

Riksdagen anser vidare, att såsom villkor för semesterförmåns åtnjutande bör fordras, att — i överensstämmelse med riksdagens beslut angående årlig ledighet åt daglönare vid flottans varv — vederbörande arbetare haft oavbruten anställning i statens tjänst med full sysselsättning under minst fyra år.

Därjämte vill riksdagen framhålla, att den omständigheten, att en i statens tjänst anställd arbetare åtnjutit semester, ingalunda får anses innebära, att hans anställning vunnit så fast karaktär, att han därmed också skulle vara berättigad till att av statsverket uppbära pension.

Visserligen har riksdagen, även med fasthållande av de inskränkningar i semesterförmåns beviljande, åt vilka riksdagen i det föregående givit uttryck, hyst betänkligheter mot att tillstyrka medgivande av sådan förmån. Men då riksdagen likväl trots detta funnit en framställning i ärendet till Eders Kungl. Maj:t påkallad, har riksdagen gjort detta i den förvisningen, att en dylik av statsmakterna ådagalagd omsorg om deras arbetares bästa skall hos arbetarna skapa mera trevnad i och intresse för arbetet, binda dem med starka band vid sin anställning och därmed tillförsäkra statens verk en fast och kvalificerad arbetarstam.

Tiden för statsverket att taga det steg, som riksdagen tillstyrker, synes också vara inne. Ty dels har både i den enskilda industrien och i den kommunala förvaltningen på åtskilliga håll sådan förmån redan beviljats, dels har frågan både bland arbetarna vid Stockholms tygstation och vid driftverken redan förts fram. För frågans enhetliga och planmässiga behandling torde det därför vara önskvärt, att en utredning av hela ärendet kommer till stånd, så att icke olika bestämmelser komma i tillämpning på olika områden av statsförvaltningen.

Riksdagen vill ytterligare betona, att tidpunkten, då arbetare må erhålla semester, måste i varje fall bestämmas av arbetsledningen, därvid hänsyn bör tagas därtill, att ledigheter mest förekomma på tid, då dessa vålla minst avbräck i arbetets gång, och att arbetet sålunda ordnas på det sätt, att semesterkostnaderna bliva för det allmänna minst betungande.

Uppenbart torde vara, att beredande av semester åt lönearbetare i allt större utsträckning måste medföra vittgående konsekvenser av ekonomisk art, såväl för staten som för kommuner och enskilda arbetsgivare, enär statens föredöme torde egga till krav på samma förmån vid andra arbets-

företag. Särskilt skulle införande av semesterledighet vid den mindre industrien och hantverkerierna kunna vålla ekonomiska svårigheter. Det måste därför överlämnas åt de enskilda arbetsgivarna att med sina arbetare fritt överenskomma i denna fråga.

Det är visserligen möjligt, att ökad arbetsintensitet kommer att ersätta, vad som i arbetstid förloras på semester, men ett villkor härför är, att semestern användes till vila och vederkvickelse. För att nå detta mål torde den av motionären föreslagna minimitiden av sex arbetsdagar vara erforderlig.»

Vid föredragning av denna riksdagens skrivelse förordnade Kungl. Maj:t, att vederbörande ämbetsverk skulle anbefallas att avgiva utlåtanden i ärendet. På grund härav inkommo till Kungl. Maj:t under åren 1915—1917 yttranden från ett flertal statens verk och inrättningar.

Genom beslut den 15 februari 1918 uppdrog Kungl. Maj:t åt en särskild kommitté, den s. k. arbetstidskommittén, att verkställa utredning och avgiva förslag till lagstiftning rörande arbetstidens längd och förläggning jämte i samband därmed stående förhållanden. I detta uppdrag ingick bland annat frågan om statligt reglerad arbetarsemester. Till nämnda kommitté överlämnades jämväl riksdagens ovan omförmälda skrivelse (nr 210) jämte ämbetsverkens däröver avgivna utlåtanden.

Arbetstidskommittén avgav den 13 mars 1920 betänkande med förslag till lag om arbetarsemester. Emellertid ansåg kommittén, att från den föreslagna lagens tillämpning borde undantagas arbete, som bedreves av staten. Såsom skäl härför anförde kommittén — förutom önskvärdheten av överensstämmelse med lagen om arbetstidens begränsning — att semesterförmånen för de statens arbetstagare, som vore att räkna till eller att jämställa med arbetare, lämpligen borde regleras på administrativ väg och efter enhetliga principer för samtliga dylika arbetstagare. Under sådana förhållanden kunde det, framhöll kommittén, möjligen hava förväntats, att kommittén skulle hava utarbetat och framlagt ett särskilt förslag till administrativ reglering av ifrågavarande arbetstagares semester. Kommittén hade dock funnit det vara uppenbart, att den med hänsyn till sin sammansättning måste anses hava varit mindre lämpad för ett dylikt uppdrag. I enlighet med denna uppfattning hade kommittén icke till behandling upptagit den i riksdagens ovanberörda skrivelse åsyftade frågan om beredande av semester åt vissa statens arbetstagare.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 11 juni 1920 upptog chefen för civildepartementet frågan om utredning rörande semesterförhållandena för den inom statsförvaltningen sysselsatta arbetarpersonalen till ny behandling. Departementschefen anförde därvid, att frågan om beredande av semester för viss icke-ordinarie personal inom statsförvaltningen blivit alltmera aktuell och krävde en definitiv lösning. Efter att hava redogjort för ärendets här ovan omförmälda handläggning inom arbetstidskommittén, yttrade departementschefen vidare, att på åtskilliga håll inom statsförvaltningen semesterfrågan redan vore reglerad för fast anställda arbetare och viss annan icke-ordinarie personal. Frågan om semester för dylik personal inom statsförvaltningen syntes emellertid med det snaraste böra göras till föremål för en allsidig och genomgripande utredning. Då ifrågavarande personal till ett övervägande antal vore anställd vid kommunikationsverken, borde

denna utredning lämpligen anförtros åt kommunikationsverkens lönekommitté.

I enlighet med departementschefens hemställan uppdrog Kungl. Maj:t den 11 juni 1920 åt kommunikationsverkens lönekommitté att verkställa den av riksdagen begärda utredningen i ärendet.

Vid fullgörande av det sålunda givna uppdraget har kommittén, med föranledande av nyssnämnda uttalande av chefen för civildepartementet, utgått från att uppdraget avser icke blott den inom statsförvaltningen samsatta egentliga arbetarpersonalen utan även andra statsanställda icke-ordinarie befattningshavare. Av skäl, som nedan angivas, har kommittén dock vid utarbetandet av sitt förslag till semesterbestämmelser kunnat utlämna vissa personalgrupper. Sålunda har kommittén ifråga om försvarsväsendets personal i sitt förslag visserligen inbegripit civil och civilmilitär personal men icke militär personal. Sistnämnda befattningshavares semesterförhållanden torde nämligen få anses redan blivit reglerade i annat sammanhang genom de under år 1921 utfärdade nya avlöningsbestämmelserna för militära beställningshavare. Likaledes hava semesterförhållandena blivit nyligen ordnade för de extra ordinarie tjänstemännen vid de nyreglerade verken.

Av uppgifterna i de förenämnda till Kungl. Maj:t inkomna, sedermera till kommittén överlämnade utlåtandena över riksdagens förberörda skrivelse av den 26 augusti 1914 framgår, att de bestämmelser ifråga om kostnadsfri ledighet under viss del av året för icke-ordinarie befattningshavare, som vid tidpunkten för utlåtandenas avgivande förefunnos inom statsförvaltningens skilda områden, voro mycket skiftande både ifråga om de kategorier av befattningshavare, som voro delaktiga av semesterförmånen, som även med avseende å bestämmelsernas innehåll i övrigt. Med kännedom om hurusom semesterförmånen sedermera såsom en följd av de senaste årens allmänna sociala strävanden kommit att utsträckas till allt flera grupper av befattningshavare, har kommittén funnit nödigt att från vederbörande verk införskaffa vissa uppgifter rörande hithörande förhållanden.

II. Hittills gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie personal inom statsförvaltningen.

Förmånen av ledighet under viss, kortare tid av året med bibehållande av lön (semester) har sedan lång tid tillbaka tillkommit icke allenast ordinarie tjänstemän i statens tjänst utan jämväl vare sig enligt praxis eller i överensstämmelse med under senare tid av Kungl. Maj:t eller av vederbörande verksmyndighet utfärdade föreskrifter, icke-ordinarie tjänstemän samt arbetare och därmed jämförliga arbetstagare inom statsförvaltningen. Med ledning av det kommittén tillhandakomna materialet har kommittén ansett sig böra lämna en redogörelse för bestämmelserna i semesterhänseende för vissa, mera betydande grupper av statsanställd icke-ordinarie personal.

1. Icke-ordinarie tjänstemän.

a) Vid kommunikationsverken.

Vad till en början angår icke-ordinarie befattningshavare vid *telegrafverket* må erinras därom, att Kungl. Maj:t den 17 juni 1904 meddelade föreskrift angående semester för viss extra telefonistpersonal. Sålunda föreskrevs, att extra interurban- och lokaltelefonist med stadigvarande förordnande och full tjänstgöring skulle äga åtnjuta ledighet under en tid av fjorton dagar med bibehållande av det henne under tjänstgöring tillkommande arvode under villkor dock, att hon icke samma år — på grund av sjukdom eller av annan orsak — varit befriad från tjänstgöring under en tid av tre månader eller därutöver. Från och med den 1 januari 1908 utsträcktes semesterrätten till nya grupper icke-ordinarie befattningshavare vid telegrafverket, i det Kungl. Maj:t den 31 december 1907 medgav, att extra ordinarie tjänstemän hos styrelsen samt extra ordinarie linjeingenjör och extra ordinarie bokhållare vid linjedistriktet finge årligen, där så lämpligen och utan kostnad för verket kunde ske, under viss, angiven tid åtnjuta ledighet från göromålen utan avstående av någon del av arvodet. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 november 1912 utvidgades semesterrätten att omfatta än ytterligare grupper icke-ordinarie befattningshavare vid telegrafverket.

För viss vid *statens järnvägar* anställd icke-ordinarie personal blevo semesterförhållandena enhetligt ordnade genom järnvägsstyrelsens cirkulär den 1 september 1906, däri bestämdes, att extra ordinarie linjepersonal av betjäntes grad vid statens järnvägar skulle äga åtnjuta tjänstledighet med bibehållen avlöning under följande antal dagar, nämligen, efter ett års tjänst under fem dagar, efter två års tjänst, under tio dagar, samt efter tre års tjänst, under femton dagar. Samma förmån ifråga om semester tillkom år 1908 även extra ordinarie tjänstemän av dåvarande s. k. högre grad vid statens järnvägars distrikt. Sistnämnda år erhöilo jämväl de inom järnvägsstyrelsen anställda extra ordinarie befattningshavarna rätt till semester under motsvarande antal dagar.

En särskild ställning i semesterhänseende hava vid *statens järnvägsbyggnader* och *statens vattenfallsverk* anställda icke-ordinarie tjänstemän intagit. Vid dessa verk stadigvarande anställda extra tjänstemän hava nämligen med avseende å semesterförmånen varit likställda med ordinarie tjänstemän. Sålunda föreskrev Kungl. Maj:t den 16 juni 1899, bland annat, att den då gällande instruktionen för järnvägsstyrelsen med underlydande distriktsförvaltningar samt avlöningsreglementet för tjänstemän och betjänte vid statens trafikerade järnvägar skulle med avseende å rätt till tjänstledighet och åtnjutande av avlöning under tiden för sådan ledighet i tillämpliga delar gälla jämväl för de vid statens järnvägsbyggnader anställda tjänstemän och med dem likställda. I de år 1910 av järnvägsstyrelsen utfärdade »Bestämmelser angående avlöningsförmåner för tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader» intogos föreskrifter om att fullt arvode under loppet av ett och samma kalenderår skulle utgå vid tjänstledighet för enskilda angelägenheter till överingenjören samt till byrådirektör och byråingenjör av 1:a klass under fyrtiofem dagar, till övriga tjänstemän av högre grad under trettio dagar samt till tjänstemän av lägre grad under femton dagar.

I fråga om de vid vattenfallsverket anställda icke-ordinarie tjänstemännen

utfärdades under år 1911 föreskrift om att tjänstemän av klass A samt kvinnliga rit- och skrivbiträden skulle anses berättigade till trettio dagars semester, under det att för tjänstemän av klass B bestämdes en semestertid av femton dagar.

Vad slutligen angår icke-ordinarie tjänstemän vid *postverket* må omnämnas, att bestämmelser om semester för sådan personal icke förefunnits före det enhetliga föreskrifter i detta hänseende utfärdades för samtliga kommunikationsverken i samband med genomförande vid dessa verk av gemensam lönerreglering för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter från och med den 1 juli 1920.

En särskild form av semesterförmån har emellertid sedan år 1918 tillämpats ifråga om de vid postverket anställda lantpoststationsföreståndare. För att sätta dessa i tillfälle att med bibehållet arvode förskaffa sig någon kortare tids ledighet varje år medgav poststyrelsen nämnda år, att ett särskilt arvodestillägg, motsvarande så stor del av årsarvodet, som belöper på en vecka, finge efter årets slut utbetalas till varje poststationsföreståndare, som förestått vederbörande poststation hela året. Till poststationsföreståndare, som endast en del av året förestått vederbörande poststation, skulle tillägget utgå med det å tjänstgöringstiden belöpande belopp.

Såsom redan omförmäls hava semesterförhållandena enhetligt ordnats för extra ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken i samband med reglering av deras avlöningsförhållanden. Genom särskilda brev den 31 december 1920 med bestämmelser angående avlöningsförmåner för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, har nämligen Kungl. Maj:t föreskrivit, att tjänstledighet med bibehållen avlöning (semester) årligen tillkommer, i den mån så kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång:

extra ordinarie manlig tjänsteman, som befinner sig i den för befattningen fastställda lägsta löneklassen, med 8 dagar; samt

annan extra ordinarie manlig tjänsteman ävensom kvinnlig extra ordinarie tjänsteman med 16 dagar;

dock att, därest tjänsteman antingen innehar högre extra ordinarie befattning än som motsvarar 9:e lönegraden för ordinarie manliga och 4:e lönegraden för ordinarie kvinnliga befattningshavare, eller ock i lägre extra ordinarie befattning efter minst sex års tjänst uppnått en levnadsålder av 40 år, tjänstledighet, varom här är fråga, må kunna erhållas med 24 dagar.

Däremot har rätt till semester hittills icke blivit medgiven gruppen aspiranter.

Enligt ett mellan telegrafstyrelsen och kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening träffat avtal av den 21 september 1922, gäller, att lokaltelefonist, landstelefonist och extra rikstelefonist åga årligen, i den mån så kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjuta 16 dagars semester, dock att, därest sådan befattningshavare efter minst sex års tjänst i lägst lokaltelefonists tjänstegrad uppnått en levnadsålder av 35 år, semester må efter telegrafstyrelsens beprövande kunna erhållas med 24 dagar.

Sedan under år 1921 avlöningsförhållandena blivit reglerade jämväl för de icke-ordinarie befattningshavarna vid statens järnvägsbyggnader och sta-

tens vattenfallsverk i anslutning till de för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken utfärdade nya avlöningsreglementen, hava i samband härmed semesterföreskrifterna för de förstnämnda personalgrupperna bragts i överensstämmelse med de för de sistnämnda nu gällande. Sålunda äga numera fast anställda tjänstemän och extra tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader årligen åtnjuta kostnadsfri ledighet i den utsträckning, som finnes medgiven för ordinarie resp. extra ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken. Samma är förhållandet med de vid statens vattenfallsverk anställda icke-ordinarie tjänstemän av klass I resp. klass II, varjämte tjänstemän av klass III vid sistnämnda verk årligen medgivnas 8 dagars ledighet utan avdrag å lön.

b) *Inom den övriga statsförvaltningen.*

Spörsmålet om beredande av semester åt icke-ordinarie tjänstemän inom den övriga civila statsförvaltningen har, såvitt angår de hos de centrala ämbetsverken anställda amanuenserna, varit föremål för riksdagens prövning.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 15 mars 1907 av frågan angående ny avlöningsstat för statskontoret anförde chefen för finansdepartementet — såsom framgår av det utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, som var bifogat propositionen i ämnet till 1907 års riksdag (nr 100) — att han funne det önskvärt och billigt, att åt ifrågavarande tjänstemän, vilka i allmänhet måste tjänstgöra ganska lång tid, innan de erhöles fast arvode, som regel bereddes tillfälle till någon tids ledighet under varje år utan skyldighet att därunder avstå någon del av arvodet. Dock måste naturligen alltid en dylik förmån bliva beroende därav, huruvida göromålen inom vederbörande ämbetsverk sådant tillåte, ävensom därav, huruvida förekommande behov av vikarier för ordinarie tjänstemän ändock kunde på lämpligt sätt tillgodoses. Därest en föreskrift i dylik riktning ansåges böra meddelas, syntes densamma därför endast böra erhålla formen av ett bemyndigande för vederbörande verk att, där så funnes lämpligen kunna ske, meddela dylik ledighet åt ifrågavarande tjänstemän, med rätt för dem att under ledigheten bibehålla arvodet.

Vad anginge den tid, under vilken sådan ledighet borde ifrågakomma, ansåg departementschefen detta i viss mån böra bliva beroende av befattningens beskaffenhet. Såsom regel syntes densamma dock med hänsyn därtill, att första gradens tjänsteman endast ägde rätt att åtnjuta en månads semester, lämpligen böra begränsas till 2 à 3 veckor, med iakttagande att, därest samma tjänsteman innehade mer än en befattning av ifrågavarande slag, ledigheten vid båda befattningarna såvitt möjligt förlades till samma tid.

Mot detta departementschefens uttalande fann riksdagen icke anledning till erinran.

Genom särskilda Kungl. Maj:ts beslut hava sedermera de olika ämbetsverken meddelats bemyndigande att tilldela hos dem anställda amanuenser tjänstledighet för egna angelägenheter med bibehållande av lön. Såsom mera typiska exempel härutinnan må följande anföras. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1907 bemyndigades *statskontoret* att tilldela hos ämbetsverket anställda amanuenser med fast arvode tjänstledighet med bibehållen lön under högst tre veckor. Den 25 november 1908 föreskrev Kungl.

Maj:t, att hos *domänverket* anställda amanuenser med fast arvode skulle äga åtnjuta tjänstledighet med bibehållet arvode under högst tre veckor. Liknande befogenhet erhöll *fängvårdsstyrelsen* genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 december 1910 beträffande hos styrelsen tjänstgörande, fast anställda amanuenser. Genom beslut den 31 december 1914 förordnade Kungl. Maj:t, att medicinalrådsassistent och amanuens med fast arvode hos *medicinalstyrelsen* skulle äga erhålla ledighet från göromålen under högst tre veckor om året utan skyldighet att därunder avstå någon del av arvodet.

Beträffande annan inom statsförvaltningen anställd icke-ordinarie personal, såsom kvinnliga extra biträden, extra vaktmästare och vaktmästarbiträden m. fl., kan nämnas, att semester sedan länge tillkommit jämväl dessa befattningshavare, antingen detta skett efter av Kungl. Maj:t direkt meddelat bemyndigande till vederbörande verksstyrelse eller på grund av den vederbörande verk författningens enligt tillkommande rätten att bestämma över de icke-ordinarie befattningshavarnas avlöningsförmåner. Genom *statskontorets* beslut den 14 juli 1910 bestämdes sålunda, att kvinnliga extra biträden hos nämnda verk skulle äga åtnjuta tre veckors kostnadsfri ledighet årligen. Sedan år 1911 hava vid *domänverket* anställda kvinnliga extra biträden tillerkänts tre veckors årlig semester. Hos *pensionsstyrelsen* tjänstgörande kvinnliga extra biträden erhöilo genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 april 1915 rätt till semester under högst tre veckor samt extra vaktmästare under högst tolv dagar. Genom brev till *medicinalstyrelsen* den 31 december 1920 förklarade Kungl. Maj:t, bland annat, att extra skrivbiträde och telefonist, som tjänstgjort hos nämnda verk minst ett år, skulle, där så lämpligen kunde ske, erhålla kostnadsfri ledighet från göromålen under högst tre veckor och vaktmästarbiträde under högst fjorton dagar om året. Vid *marinförvaltningen* sysselsatta kvinnliga extra skrivbiträden hava åtnjutit semester från två veckor till en månad. Semesterledighet intill tre veckor har medgivits jämväl hos *kommerskollegium* samt *patent- och registreringsverket* anställda kvinnliga extra biträden.

I detta sammanhang torde kommittén böra omnämna, att cheferna för de centrala ämbetsverken år 1919 sinsemellan träffat överenskommelse att bevilja underlydande kvinnliga extra biträden tre veckors kostnadsfri ledighet årligen.

För de vid statsdepartement och vissa andra verk inom den civila statsförvaltningen anställda extra ordinarie tjänstemän hava semesterförhållandena numera blivit, i likhet med vad som redan, såsom omnämnts, är fallet ifråga om motsvarande befattningshavare vid kommunikationsverken, enhetligt ordnade, i det att genom kungörelsen den 31 december 1921 med avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (S. F. S. nr 778), för extra ordinarie tjänstemän utfärdats föreskrifter i semesterhänseende, som i allt väsentligt överensstämma med de för motsvarande tjänstemän vid kommunikationsverken gällande. Beträffande semester för extra ordinarie personal vid domänverket samt vid lots- och fyrstaten äro bestämmelser meddelade genom Kungl. Maj:ts brev den 4 februari 1921 resp. den 30 november 1922.

Slutligen må även nämnas, att, enligt de i sistnämnda kungörelse intagna bestämmelser rörande avlöningsförmåner till befattningshavare med avlöning från anslag å extra stat, skola beträffande sådan tjänsteman å extra stat,

för vilken lönegrad blivit av Kungl. Maj:t fastställd, jämväl i fråga om semester de bestämmelser äga tillämpning, som för ordinarie tjänstemän inom motsvarande lönegrader meddelats i nu gällande avlöningsreglemente.

2. Arbetare och därmed jämställda arbetstagare.

Från att ursprungligen hava varit en förmån, som i allmänhet tillkommit endast befattningshavare i tjänstemannaställning, har semesterrätten numera utsträckts till ett flertal grupper av den inom statsförvaltningen sysselsatta egentliga arbetarpersonalen.

a) *Vid kommunikationsverken.*

Sedan år 1917 åtnjuter arbetarpersonalen vid *postverkets* olika verkstadsavdelningar semester enligt vissa av poststyrelsen fastställda grunder. Sålunda erhåller personalen vid postverkets verkstad årlig semesterledighet med full timavlöning under 48 arbetstimmar. Andre verkmästaren åtnjuter sådan ledighet under fjorton dagar och förmännen under 80 arbetstimmar. Såsom villkor för erhållande av semester erfordras dock, att arbetaren tillträtt sin anställning senast den 1 oktober före det år semestern åtnjutes. Å postverkets bokbinderi sysselsatta manliga och kvinnliga arbetare åtnjuta — i likhet med vad som enligt vedertagen praxis tillämpas vid privata bokbinderiföretag — 7 dagars kostnadsfri ledighet årligen.

Jämväl den å postverkets tryckeri och frimärkstryckeri sysselsatta arbetarpersonalen erhåller viss årlig ledighet. I enlighet med vad som är bestämt i kollektivavtal för motsvarande arbetare inom enskild verksamhet, åtnjuta å postverkets tryckeri anställda typografiska arbetare, om de arbetat minst ett år i yrket och uppnått 20 års ålder, två veckors ledighet och övriga sådana arbetare en veckas ledighet. Arbetare, som under året har att deltaga i värnpliktstjänstgöring om 30 dagar eller mera, ävensom arbetare, som tillträtt anställning efter den 1 juli, är under samma år ej berättigad till semester. Framärkstryckeriets arbetarpersonal, som till större delen består av kvinnliga arbetare, är tillerkänd 14 dagars sammanhängande ledighet.

Avlöning utgår dock icke till tryckeriernas arbetarpersonal under nu omnämnda ledighet. Vid postverkets tryckeri har emellertid i enlighet med nyssnämnda, vid enskilda tryckerier gällande avtal den anordningen vidtagits, att verket enligt överenskommelse med arbetarna innehåller 4 proc. av arbetarnas veckoavlöning under året, vilket avdrag sedermera utbetalas såsom semesterpenningar.

Under år 1918 utfärdades bestämmelser ifråga om beredande av semester åt arbetarpersonalen vid *telegrafverket*. I enlighet härmed ägde sådan arbetare vid telegrafverkets verkstad, som uppnått 21 års ålder och varit anställd vid telegrafverket minst 4 år, åtnjuta semester under 6 dagar samt arbetare med enahanda levnadsålder, vilken innehaft sådan anställning minst 8 år, under 12 dagar. Under semestertiden skulle arbetare äga uppbära avlöning, beräknad efter 1/300 av avlöningen under det föregående kalen-

deråret. Dessa föreskrifter hava sedermera ändrats i så måtto, att semester under 6 dagar numera må åtnjutas av verkstadsarbetare, som anställts i telegrafverkets tjänst före den 1 oktober föregående kalenderår. Har arbetaren uppnått 30 levnadsår och har anställningen varat under minst 8 år, utgör semestertiden 12 dagar.

År 1918 tillerkändes jämväl linjearbetare och värmeskötare vid telegrafverket rätt till semester. Dylik arbetare, som den 1 juli löpande år kunde räkna minst 4 års fast anställning, skulle tilldelas semester under följande antal dagar, nämligen: stationsarbetare och värmeskötare under 12 arbetsdagar och annan arbetare under 6 arbetsdagar. Tidpunkten, då semester finge åtnjutas, bestämdes av vederbörande linjedirektör, och skulle semester företrädesvis beviljas, då den vållade minsta avbräck i arbetets gång, dock borde så vitt möjligt stationsarbetare och värmeskötare erhålla semester under sommaren. Vistades arbetare utanför hemorten, då semester började, skulle telegrafverket bekosta hans hemresa ävensom återresa till arbetsplatsen efter semestertidens slut. Måltidspenningar och nattlogiersättning finge däremot icke uppbäras under semester. Semester borde uttagas i regel i en följd, och skulle detta alltid ske, då telegrafverket måste bekosta resa antingen för den semesterledige eller för att sätta annan arbetare i den semesterlediges ställe.

Semesterbestämmelserna för sistnämnda arbetargrupper hava sedermera blivit reviderade i samband med upprättande av kollektivavtal mellan telegrafstyrelsen och telegraf- och telefonmannaförbundet rörande avlöningar m. m. till arbetare vid telegrafverkets linjedistrikt. Dylikt kollektivavtal upprättades första gången den 31 mars 1919. De i nämnda avtal intagna semesterbestämmelser voro av följande lydelse:

»Mom. 1. Arbetare äger åtnjuta semester, då så utan hinder för arbetenas utförande kan ske, från och med det år, under vilket arbetaren den 1 juli kan räkna minst 2 års fast anställning.

Arbetare över 40 år erhåller 12 söckendagars semester och annan arbetare 6 söckendagar. Som övergångsstadgande skall gälla, att arbetare, som till följd av år 1918 utfärdade bestämmelser erhållit 12 söckendagars semester, får behålla denna förmån, även om han ej uppnått 40-årsåldern.

Mom. 2. Semestern förlägges om möjligt till tiden 1 maj—30 september, varvid man bör söka ordna så, att arbetare vartannat år erhåller semester under tiden 16/6—31/8 och vartannat år 1/5—15/6 eller 1/9—30/9. Under år 1919 böra de äldre arbetarna om möjligt erhålla semester under tiden 16/6—31/8. Arbetare, som av särskilda skäl önskar viss semestertid, bör inkomma med motiverad framställning härom före den 1/4.

Mom. 3. Linjearbetares semester bör om möjligt börja med en måndag och sluta med en lördag. Hemresa och återresa bör ordnas så, att arbetare är hemma senast söndag morgon och återreser tidigast söndag kväll. Måste härför någon del av arbetstiden användas, skall avdrag å avlöningen icke göras.

Vistas arbetare utanför hemorten, då semestern börjar, bekostar telegrafverket hemresan ävensom återresan till arbetsplatsen vid semesterns slut.

Måltidspengar och nattlogiersättning utgå icke under semestern.»

Vid förnyande av ifrågavarande avtal den 6 augusti 1920 har sådan ändring vidtagits i ovan återgivna bestämmelser, att åldersgränsen för erhållande av 12 dagars semester sänkts från 40 år till 30 år, varjämte vid

tillkomsten av nu gällande avtal av den 30 oktober 1922 det tillägget fogats till förut gällande semesterbestämmelser, att, då telegrafverket vid semester bekostar hemresa från eller återresa till arbetsplatsen, timpenning icke skall utgå under resdag för restid utöver normal arbetstid.

Med giltighet från och med den 1 juli 1914 utfärdades »Allmänna bestämmelser för verkstads- och förrådsarbetare vid *statens järnvägar*», avseende löne- och anställningsförhållanden för ifrågavarande arbetare. Enligt 18 § i dessa bestämmelser ägde arbetare, som efter fyllda 21 år innehaft stadigvarande anställning i fulla tre år, erhålla tjänstledighet med bibehållen avlöning under 5 dagar för kalenderår. Efter ytterligare anställning under tre år beviljades sådan ledighet under 10 dagar för kalenderår. Semesterförmånen inträdde från och med kalenderåret närmast efter det, varunder den stadgade levnadsåldern och tjänstetiden uppnåts. Tiden för tjänstledigheten, som ej finge uttagas i del av dag, bestämdes av befälet. Med avlöning avsågs i förevarande avseende timlöner för de ordinarie arbetstimmar, som ledigheten omfattade. Arbetare i Kiruna eller å ort vid linjen Kiruna—Riksgränsen ägde under liknande betingelser åtnjuta kostnadsfri ledighet under 10 resp. 15 dagar för kalenderår.

Denna semesterförmån kvarstår alltjämt, om ock bestämmelserna angående semestertidens längd undergått viss förändring. Sålunda gäller numera, att verkstads- och förrådsarbetare, som innehaft stadigvarande anställning minst ett år och uppnått 21 levnadsår, äger erhålla tjänstledighet med bibehållen avlöning, under vart och ett av de tre första åren den åtnjutes, i 5 dagar, under varje därpå följande tre år, i 10 dagar samt där-efter årligen i 15 dagar.

Av semesterförmånen blevo från och med den 1 januari 1917 jämväl banarbetarna vid *statens järnvägar* delaktiga. Enligt då utfärdade »Allmänna bestämmelser rörande banarbetare vid *statens järnvägar*» skulle förmånen av semester under 4 dagar vart kalenderår tillkomma sådan arbetare, som innehaft anställning vid *statens järnvägar* under 36 månader i följd. Efter ytterligare anställning under 36 månader i följd erhöll arbetare sådan ledighet under 6 dagar varje kalenderår. I fråga om beräkandet av avlöningen gällde i detta fall, att med avlöning avsågs dagavlöning. Uppbars timpenning, beräknades dagavlöningen efter det antal timmar, som under ledigheten varit fastställt såsom daglig arbetstid för arbetare å den bandel eller plats, där den tjänstledige skolat arbeta. Även för banarbetarna har semestertiden sedermera utsträckts, så att arbetare, som varit i tjänstgöring vid *statens järnvägar* under tolv månader i oavbruten följd, äger att erhålla tjänstledighet med bibehållen avlöning under fem dagar — dock först efter fyllda 21 år — samt efter ytterligare 36 månaders anställning under tio dagar och efter än ytterligare 36 månader under femton dagar, allt för kalenderår räknat.

Till de arbetargrupper vid *statens järnvägar*, som under de senaste åren kommit i åtnjutande av semesterförmånen, höra även omlastare samt väg- och platsvakter. De förstnämnda erhålla semester i huvudsak enligt de för verkstads- och förrådsarbetarna vid *statens järnvägar* numera gällande, här ovan angivna grunder. Avlöningen under tjänstledighet utgår med belopp per dag, motsvarande åtta gånger timpenningen. Väg- och platsvakt, som innehaft stadigvarande anställning vid *statens järnvägar* under 3 år i följd med en månatlig tjänstgöringstid enligt turlista av minst 100 timmar, äger

att, räknat från ingången av nästföljande kvartal, erhålla tjänstledighet för egna angelägenheter med bibehållen avlöning under 5 dagar för varje kalenderår. Efter ytterligare anställning under 3 år i följd åtnjuta sådan vakt dylik tjänstledighet årligen under 10 dagar. Avlöning för dag under tjänstledigheten utgår med så stort belopp, som motsvarar den på semester-tiden belöpande månadsavlöningen.

I fråga om semester för stadigvarande drift- och underhållsarbetare vid *statens vattenfallsverk* gälla för närvarande följande av vattenfallsstyrelsen år 1921 fastställda föreskrifter:

»Tjänstledighet med bibehållen avlöning (semester) tillkommer arbetare, då så utan hinder för arbetenas utförande kan ske, enligt följande grunder.

Arbetare, som arbetat i statens tjänst under minst 24 månader av 27 närmast före den tid, då semester första gången beviljas, äger åtnjuta semester under 6 söckendagar för varje kalenderår.

Arbetare, vilken såväl uppnått en levnadsålder av 40 år som under sammanlagt minst sex år vid statens vattenfallsverk innehaft stadigvarande anställning såsom drift- och underhållsarbetare och därmed jämförbar anställning, må dock åtnjuta semester under 12 söckendagar för varje kalenderår.

Ifrågavarande förmån inträder från och med kalenderkvartalet närmast efter det, varunder den stadgade levnadsåldern och tjänstetiden uppnåts. Tiden för semestern, som ej må uttagas i del av dag, bestämmes av arbetsbefälet.»

Slutligen må erinras om att efter en därom år 1920 träffad överenskommelse mellan järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen den talrika arbetarpersonalen vid de under ifrågavarande styrelser lydande byggnadsarbeten kommit i åtnjutande av rätt till semester på nedan angivna betingelser.

»Arbetare, som fyllt 21 år och som haft uteslutande sysselsättning i statens tjänst och varit anställd i sådan tjänst i minst 24 månader av 27 närmast före den tid, då tjänstledighet första gången beviljas, samt därefter minst 11 månader per år, äger åtnjuta tjänstledighet med bibehållen avlöning, då så utan hinder för arbetenas utförande kan ske, under 6 söckendagar för varje kalenderår. Ifrågavarande förmån inträder från och med kalenderkvartalet närmast efter det, varunder den stadgade levnadsåldern och tjänstetiden uppnåts. Tiden för tjänstledigheten, som ej må uttagas i del av dag, bestämmes av arbetsbefälet.

Ovan omnämda avlöning under tjänstledighetsdag skall beräknas efter det antal timmar, som varit fastställt såsom arbetstid vid vederbörande arbetsföretag vid tiden för ledigheten och efter för orten fastställd timpenning. Inkomst å ackords- eller kontraktsarbete må sålunda icke läggas till grund för avlöning under tjänstledighet.»

b) Inom andra grenar av statsförvaltningen.

Bland de arbetargrupper inom statsförvaltningen i övrigt, som kommittén anser sig i detta sammanhang böra omnämna, hava arbetarna vid *mynt- och justeringsverket* intagit en särskild ställning i semesterhänseende. Redan

år 1897 bestämde myntdirektören — i kraft av den honom enligt instruktionen för myntverket tillkommande befogenhet att antaga och avskeda verkmästare och arbetare vid myntverket samt bestämma deras arvoden och övriga förmåner — att ifrågavarande personal skulle äga åtnjuta 4 dagars semester. Följande år utsträcktes semestern till en vecka för de äldre arbetarna, med bibehållande av 4 dagar för de yngre. År 1901 förlängdes semestertiden för alla myntverkets arbetare till 14 dagar.

Emellertid har efter utfärdandet av kungörelsen den 31 december 1921 (nr 778) arbetarpersonalen hos myntverket beretts samma ställning i semesterhänseende som de extra ordinarie tjänstemännen vid de nyreglerade verken. I enlighet med ämbetsverkets beslut den 17 juli 1922 tillämpas nämligen å arbetarpersonalen semesterföreskrifterna uti nyss omförmälda kungörelse, varvid dock är att märka, att på grund av viss övergångsbestämmelse i sagda kungörelse befattningshavare, som eljest skulle äga rätt till allenast 8 dagars semester, icke skall lida minskning i honom på grund av tidigare bestämmelse tillkommande förmån av längre semester.

En talrik grupp utgöra de vid *marinens verk och verkstäder* anställda »daglönarna» samt vid *arméns fabriker och verkstäder* sysselsatta arbetarna. Då dessa arbetarkategoriens semesterfråga tidigare varit föremål för statsmakternas särskilda prövning, torde kommittén böra närmare redogöra för vad därvid förekommit.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 juli 1910 hemställde förmän bland daglönarna vid varvet i Stockholm att varje år få sig tillerkänd 8 dagars tjänstledighet utan löneavdrag. I häröver avgivet utlåtande anförde marinförvaltningen, att ämbetsverket ansett det behjärtansvärt att, utöver den daglönare vid flottan enligt gällande reglemente för marinen, del I, § 137:2 medgivna begränsade förmån att vid hinder att tjänstgöra till följd av laga förfall eller sjukdom få behålla hel eller halv daglön, tillfälle bereddes dem att årligen komma i åtnjutande av några dagars vila och frihet från arbetet utan förlust av avlöningen. Marinförvaltningen hemställde, att sådana ändringar måtte vidtagas i reglementet för marinen, att daglönare årligen kunde beviljas tjänstledighet utan löneavdrag under 4 dagar efter 7 års oavbruten anställning vid flottan och under 6 dagar efter 10 års sådan anställning, dock att åt sjuksköterskor, som tjänstgjort minst ett år vid flottans sjukhus, finge beviljas 14 dagars tjänstledighet årligen utan löneavdrag.

Detta förslag föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts framställning till 1912 års riksdag.

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, till marinförvaltningen den 4 september 1912 ingiven ansökan hemställde samtliga daglönare vid varven, att dem måtte årligen beviljas en veckas tjänstledighet med bibehållande av lön. Marinförvaltningen överlämnade ansökningen ifråga till Kungl. Maj:t med eget yttrande den 3 oktober 1912, däri ämbetsverket åberopade sitt förut i ämnet avgivna förslag till semesterfrågans lösning. I sin samma dag avgivna skrivelse till Kungl. Maj:t angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1914 hade därjämte marinförvaltningen — i likhet med vad som skett redan föregående år — föreslagit den höjning av anslaget till flottans nybyggnad och underhåll, som beräknades bliva erforderlig, därest det av marinförvaltningen framlagda förslaget i semesterfrågan vunne statsmakternas bifall.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av de frågor, som tillhörde regleringen

av riksstatens femte huvudtitel för år 1914, yttrade chefen för sjöförsvarsdepartementet i fråga om beredande av semester åt daglönarna vid flottans varv, bland annat, att han delade myndigheternas uppfattning, att åtgärd i sådan riktning borde vidtagas. Därvid ansåge departementschefen goda grunder finnas att gå något längre än marinförvaltningens förslag innebure. För att motsvara ändamålet att kunna medföra en verklig rekreation syntes denna ledighet för daglönarna vid varven och under förvaltningsdirektionerna icke böra sättas till mindre än 6 arbetsdagar årligen, och ansåge departementschefen rätt till förmånen böra inträda redan efter ett års tjänstetid.

I sitt utlåtande nr 5 (punkt 15) anförde statsutskottet vid 1913 års riksdag i denna fråga, bland annat, följande:

»Vad daglönare vid varven och verkstäderna beträffar, har marinförvaltningen, som föreslagit, att dessa skulle åtnjuta semester under 4 dagar årligen efter 7 års oavbruten anställning vid flottan och under 6 dagar årligen efter 10 års dylik anställning, framhållit, att enligt detta förslag komme semesterförmånen att bli en belöning för och eggelse till ett längre kvarstannande i kronans tjänst. Då dessa daglönare i viss mån hava en mera fast anställning än vad benämningen angiver, i det att de kunna komma i åtnjutande av pension från flottans pensionskassa, finner utskottet den av marinförvaltningen angivna synpunkten beaktansvärd. Den av Kungl. Maj:t angivna tjänstetiden av ett år, efter vilken semester skulle kunna inträda, synes emellertid utskottet vara alltför kort, och vill utskottet för sin del förorda en oavbruten anställning av 4 år såsom villkor för semesterförmåns inträdande. Däremot har utskottet intet att erinra emot att semester tiden bestämmes till 6 dagar årligen under förutsättning, att sådan ledighet icke förorsakar någon olägenhet för göromålens behöriga gång.»

Vad utskottet sålunda föreslagit, vann riksdagens bifall.

Uti en i januari år 1918 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse förde delegerade för arbetarna vid flottans varv i Stockholm och Karlskrona på tal frågan om beredande åt ifrågavarande arbetare av ökad semesterförmån.

I nämnda skrivelse hemställdes, att varvsarbetare, som innehaft oavbruten anställning under ett år, måtte få komma i åtnjutande av årlig semester under 14 arbetsdagar i en följd. Såsom motiv för denna sin hemställan anförde de delegerade, att den dittills medgivna semestertiden vore så knappt tillmätt, att den vila och rekreation, som därmed åsyftats, icke kunnat vinnas, samt att det vore rättvist, att alla arbetare, som varit anställda minst ett år å varvet, erhöles den föreslagna ledigheten, då varje arbetare hade lika behov av densamma.

Vidare anhöllo »arbetsledande förmän» vid nämnda varv uti skrivelse till Kungl. Maj:t i januari 1918 att komma i åtnjutande av semester under 18 arbetsdagar årligen.

Slutligen hemställde marinens förmansförening uti en i februari 1918 avlåten framställning, att samma rätt till semester måtte tillkomma alla förmän — ej endast de arbetsledande — bland daglönarna vid marinen.

Rörande dessa framställningar anförde marinförvaltningen uti ett till Kungl. Maj:t den 15 maj 1918 avgivet utlåtande, bland annat, att ämbetsverket icke kunde tillstyrka, att rättigheten till semester för daglönare började förrän efter 4 års tjänstetid. Genom remiss den 1 juni 1918 införskaffades emellertid från marinförvaltningen uppgifter å de kostnader, som skulle för statsverkets del uppstå, därest vissa angivna alternativ ifråga om ökad semesterledighet åt ifrågavarande arbetare var för sig tillämpades.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens femte huvudtitel för år 1920, anförde chefen för sjöförsvarsdepartementet i ämnet (punkt 89), bland annat följande:

»Då jag genom remiss den 1 juni 1918 från marinförvaltningen infortrade kostnadsuppgift för omförmälda olika alternativ rörande utvidgad semesterförmån åt varvsarbetare, var detta föranlett därav, att enligt min bestämda uppfattning den nu medgivna rätten till semester för dessa arbetare icke är tillfyllestgörande.

Det synes mig vara en statens skyldighet att bereda sina arbetare den vila från arbetet och den vederkvickelse, som särskilt ur hälsosynpunkt kan anses vara behövlig. Härav kan ock från arbetarnas sida förväntas ett stegrat intresse för arbetet samt för dem skapas en ökad arbetstrevnad. Enligt min mening lär 12 arbetsdagar årligen vara en för närvarande lämpligt avvägd semestertid. Med inberäkning av söndagar skulle arbetaren i sådant fall kunna få åtnjuta en årlig ledighet av 15 dagar i en följd. Beträffande den tid, under vilken arbetarens anställning bör hava fortvarat för att han skall komma i åtnjutande av nu nämnd rätt till semester, anser jag, att icke mer än 2 års anställning bör i sådant hänseende fordras. Förmännen synas lämpligen böra beredas 6 dagars längre semester än arbetarna, varigenom en fortlöpande ledighet av 22 dagar skulle kunna beredas denna kategori av arbetare.»

Enahanda förmån borde enligt departementschefens förmenande beredas jämväl övriga med varvsarbetarna likställda arbetare såväl vid flottan och kustartilleriet som ock vid lotsverket och sjökarteverket. Sammanlagda årliga kostnaderna för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare beräknades inalles uppgå till 151.000 kronor.

I enlighet med departementschefens hemställan upptogs i statsverkspropositionen under 5:te huvudtiteln ett förslagsanslag på extra stat om 151.000 kronor.

Jämväl chefen för lantförsvarsdepartementet hade upptagit till behandling spörsmålet om beredande av semester åt de vid lantförsvaret anställda arbetsförmän och arbetare, och den 24 oktober 1918 anmodade han arméförvaltningen att inkomma med förslag i berörda syfte, ävensom med uppgift angående de kostnader för statsverket, som därav kunde föränledas. Arméförvaltningen avgav den 9 november 1918 yttrande i ämnet. Vid val av de olika förslag, som framkommit, ansåg sig förvaltningen närmast böra förorda det, som avsåg beredandet av ledighet under 12 arbetsdagar årligen åt arbetare, som haft oavbruten anställning under 2 år.

Då frågan om reglerandet av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel för år 1920 underställdes Kungl. Maj:ts prövning, yttrade vederbörande departementschef i ämnet (punkt 71), bland annat, följande:

»I likhet med det öfvervägande flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna anser även jag det vara med billighet överensstämmande, att i statens tjänst på ett mera stadigvarande sätt anställda arbetare och med dem likställda mera allmänt än hittills varit fallet komma i åtnjutande av viss årlig ledighet med bibehållande av sina löneförmåner. Enligt vad de på området vunna erfarenheterna giva vid handen, torde en sådan anordning även få från staten-arbetsgivarens synpunkt vara att förorda. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att åtgärder i berörda syfte nu vidtagas, vad de under lantförsvaret lydande arbetare angår.

Av de ifrågasatta olika förslagen till frågans lösning ansluter jag mig

till det av arméförvaltningen förordade, nämligen förslaget om beredande av semester under 12 dagar årligen åt sådana arbetare vid lantförsvaret, som haft oavbruten anställning under minst 2 år. Mot detta förslag kan visserligen anmärkas, dels att detsamma avviker från riksdagens i förenämnda skrivelse den 26 augusti 1914 gjorda uttalande, att såsom villkor för semesterförmåns åtnjutande bör fordras anställning i statens tjänst under minst 4 år, dels ock att den föreslagna semestertidens längd betydligt överstiger den av riksdagen angivna maximitiden av 6 dagar. På grund av vad i ärendet förekommit och särskilt med hänsyn till de stadigvarande anställningsförhållanden, som utmärka flertalet av ifrågavarande arbetarkategorier, borde emellertid ett frångående av nyssnämnda fordringar få anses befogat.»

Med bifall till vad departementschefen hemställde föreslog Kungl. Maj:ts riksdagen i statsverkspropositionen under 4:de huvudtiteln att för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 125.000 kronor.

Tillika föreslog Kungl. Maj:ts riksdagen att å tilläggsstat för år 1919 anvisa motsvarande belopp för beredande under år 1919 av semester åt lant- och sjöförsvarets arbetare.

I sitt utlåtande (nr 154) över Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställningar anförde statsutskottet, bland annat, följande.

»Vid granskning av Kungl. Maj:ts förslag har utskottet funnit, att någon begränsning av den ifrågasatta semesterförmånens omfattning med hänsyn till för närvarande i allmänhet gällande bestämmelser å området torde böra äga rum. Enligt utskottets mening lärer för arméns och marinens vidkommande i huvudsak enahanda föreskrifter böra tillämpas som enligt nyligen träffat kollektivavtal upptagits för viss telegrafverkets personal. Nu berörda personal skulle härigenom komma i åtnjutande av semester efter minst 2 års anställning under 12 söckendagar för personer över 40 år och 6 söckendagar för övriga. Vidkommande Kungl. Maj:ts förslag om beredande av förlängd semester åt vissa förmän har detsamma, då härigenom enahanda princip, som nu föreslagits i fråga om semesterledighets beredande åt arbetare, vinner tillämpning, ej givit utskottet anledning till erinran.

Med anledning av vad utskottet sålunda föreslagit torde någon nedsättning i de av Kungl. Maj:ts äskade anslagsbeloppen kunna ske. Utskottet anser sig i sådant hänseende böra föreslå, att det för armén beräknade anslaget nedsattes till 100.000 kronor samt anslaget för marinen till 115.000 kronor.»

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen (riksdagens skrivelse nr 313).

Kommittén torde slutligen böra omnämna ytterligare några statens verk och inrättningar, vilka numera bevilja semester åt hos dem anställd arbetarpersonal.

Enligt en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utfärdad order av den 8 april 1921 angående semester för arbetare tillämpas för den vid *statens fiskehamnsbyggnader* sysselsatta arbetarpersonalen enahanda föreskrifter i semesterhänseende, som gälla i fråga om statens järnvägsbyggnaders och statens vattenfallsverks byggnadspersonal.

För *riksarkivets* bokbindare och arbetarpersonalen vid *statens reproduktions-*

anstalt äro semesterförhållandena ordnade i likhet med vad som vid varje särskild tid är för motsvarande yrkesgrupper gällande på öppna arbetsmarknaden. Bokbinderiarbetarna hos riksarkivet åtnjuta enligt senaste kollektivavtal inom bokbinderifacket fyra årliga semesterdagar med helt bibehållen avlöning. Därutöver hava dock vissa arbetare erhållit extra ledighet, vilken de emellertid ansetts själva bekosta genom ett en gång för alla bestämt avdrag å den timpenning, som fastställts för dem vid en tidigare löneuppgörelse.

Arbetare, anställd å Statens reproduktionsanstalts litografiska avdelning, åtnjuta, om han varit oavbrutet anställd sedan den 1 januari löpande år, 4 dagars semester och, därest anställningen varat minst 1 år, 6 dagars ledighet med full avlöning. Typografiska avdelningens arbetare erhålla, därest de uppnått 20 års ålder och varit i yrket verksamma under minst ett år, en veckas semester, dock med 4 % avdrag å intjänt avlöning, vilket avdrag utbetalas såsom semesterpenningar.

Beträffande de å reproduktionsanstaltens båda avdelningar arbetande faktorer och förmän gäller, att de förra erhålla 2 å 4 och vissa av de senare 2 å 3 veckors semester med full avlöning. Arbetare, som har att deltaga i värnplikstjänstgöring om 30 dagar eller mera, må ej under samma år åtnjuta semester. Ej heller är arbetare, som tillträder sin anställning efter den 1 juli, under det året berättigad till semester.

Till de arbetstagare, som numera åtnjuta årlig semester, höra jämväl de vid vissa *statens läroanstalter* anställda maskinister, eldare, gårdskarlar, nattvakter m. fl. Sålunda erhålla eldare och gårdskarlar vid tekniska högskolan från och med andra året av sin anställning åtta dagars ledighet årligen utan avdrag å lönen. Vid veterinärhögskolan anställda eldare, drängar, hovslagare, nattvakter, gårdskarlar m. fl. åtnjuta årligen 14 dagars semester. Ledighet, varom nu är fråga, tillkommer även vid lantbruksinstitutet å Ultuna och Alnarp anställda trädgårdsmästare och trädgårdsarbetare, hantverkare, kuskar, djurskötare m. fl. Det torde böra anmärkas, att även i de fall, då ordnad semester icke finnes föreskriven, ledighet oftast beredes nu nämnda arbetstagare under kortare tid av året, nämligen då verksamheten vid resp. anstalter ligger nere på grund av ferier.

III. Semesterfrågans läge inom kommunalförvaltning och enskild verksamhet.

Till jämförelse vill kommittén i detta sammanhang lämna en kortfattad redogörelse för semesterfrågans nuvarande läge inom kommunalförvaltning och enskild verksamhet i vårt land.

Tillgängliga uppgifter från såväl den kommunala som den privata verksamheten synas giva stöd för den uppfattningen, att semester numera i stor utsträckning tillkommer arbetarpersonal såväl i kommunal som enskild tjänst.

I kommunal tjänst varande arbetares arbets- och löneförhållanden äro reglerade, vad städerna *Stockholm*, *Göteborg* och *Malmö* beträffar, genom

ett mellan resp. städers löneavtalsnämnd eller avlöningsnämnd och svenska kommunalarbetsförbundet den 12 juli 1919 avslutat avtal. Enligt detta äger hos vederbörande kommunalförvaltning anställd, till förbundet hörande arbetare åtnjuta semester på följande villkor:

»Arbetare, som fyllt 21 år och året om sysselsättes för stadens räkning samt genom uppvisande av arbetsbetyg styrker sig sedan ett år hava oavbrutet varit anställd i dennas tjänst och som icke under året fullgjort eller skall fullgöra värnpliktstjänstgöring, omfattande mera än 42 dagar, och ej heller för annat ändamål åtnjutit ledighet under längre tid än sammanlagt 14 dagar i en följd, erhåller semester med bibehållen tidlön de första 5 åren under 6 dagar, de följande tre åren under 8 dagar och de därpå följande åren under 10 dagar. Arbetare med regelbundet natt-, sön- och helgdagsarbete erhåller under enahanda förhållanden resp., 8, 11 och 15 dagars semester. I semestertiden inräknas högst en under semestern infallande dag, under vilken arbetaren oavsett semesterledigheten skulle varit fri från arbetet.

Semester förlägges till den tid av året, som arbetsledningen bestämmer, med iakttagande att största möjliga hänsyn må tagas till arbetares framställning angående tiden för uttagande av semester samt att semester endast med arbetarens medgivande må förläggas till tiden för värnplikts-tjänstgöring.

Krigstjänstgöring eller sjukdom, under vilken arbetare åtnjutit understöd eller ersättning från staden, skall icke utgöra hinder för arbetare att komma i åtnjutande av semester.»

Beträffande kommunalarbete i *övriga städer* inom landet hava vid förhandlingar mellan svenska städernas förhandlingsorganisation och svenska kommunalarbetsförbundet den 8 och 9 september 1920 vissa »Allmänna bestämmelser i kommunala kollektivavtal» godkänts för tillämpning vid träffande av avtal mellan förbundet och vederbörande stad, köping eller municipalsamhälle rörande arbetares anställnings- och löneförhållanden. I enlighet härmed äro för närvarande enhetliga semesterbestämmelser gällande för kommunalarbete i ett flertal städer. För dessa arbetare äro dock föreskrifterna i semesterhänseende något avvikande från vad som gäller för arbetare i de förstnämnda tre städerna, såsom framgår av nedanstående utdrag ur avtalsbestämmelserna:

»Arbetare, som regelbundet sysselsättes för kommunens räkning samt genom uppvisande av arbetsbetyg styrker sig sedan 9 månader hava oavbrutet varit anställd i dennas tjänst och som icke under året fullgjort eller skall fullgöra värnpliktstjänstgöring omfattande mera än 42 dagar, och ej heller för annat ändamål åtnjutit ledighet under längre tid än sammanlagt 21 dagar i en följd, erhåller semester med bibehållen tidlön de första fem åren under 8 arbetsdagar, de följande tre åren under 10 arbetsdagar och de därpå följande åren under 12 arbetsdagar. Arbetare med regelbundet natt-, sön- och helgdagsarbete erhåller under enahanda förhållanden resp. 10, 12 och 16 arbetsdagars semester.

Om tiden för semester, vilken uttages i en följd och skall användas för rekreation, träffas överenskommelse mellan arbetsledningen och arbetaren med iakttagande att största möjliga hänsyn må tagas till arbetares framställning angående tiden för uttagande av semester samt att semester endast med arbetarens medgivande må förläggas till tiden för värnpliktstjänstgöring.

Krigstjänstgöring eller sjukdom, under vilken arbetare åtnjutit understöd eller ersättning från kommunen, skall icke utgöra hinder för arbetare att komma i åtnjutande av semester.»

Beträffande särskilt semesterförhållandena för arbetarpersonal inom *den privata verksamheten* har en mera allmän kännedom härom vunnits genom de utredningar rörande kollektivavtal, som företagits av socialstyrelsen vid årsskiftet 1920—1921. Enligt en av kommerskollegium år 1908 verkställd utredning utgjorde antalet arbetare med avtalsmässigt reglerad semester 14,462 eller 5,7 % av hela det av utredningen berörda arbetarantalet. Vid mitten av 1919 beräknades 133,403 arbetare, motsvarande omkring 43,0 % av hela det av avtalen berörda arbetareantalet, vara tillförsäkrade semester. Under den närmast följande tiden införde ytterligare ett antal större industrier bestämmelser om semester i kollektivavtalen, så att antalet semesterberättigade arbetare vid årsskiftet 1920—1921 uppgick till icke mindre än 321,333 arbetare, motsvarande 73,4 % av hela arbetarantalet.

I vad mån någon förändring i detta förhållande sedan sistnämnda tidpunkt ägt rum, låter sig givetvis icke bedöma annorlunda än genom en omfattande undersökning. Såvitt kommittén erfarit, lär den sista tidens talrika avtalsuppgörelser på skilda industriella områden i regel icke medfört någon förändring i fråga om rätt till semester.

Semestertidens längd inom industriens olika grenar ställer sig synnerligen växlande. Enligt socialstyrelsens nyss omförmälda utredning var semesterledigheten för ej mindre än 59 % av samtliga semesterberättigade arbetare bestämd till kortare tid än en vecka, i allmänhet 4 arbetsdagar. Bland avtal med 4 dagars semester märkas flera viktigare industriavtal, bland annat, för mekaniska verkstadsindustrin, sågverken, textilindustrin, snickeri- och möbelfabrikerna och elektriska installationsfacket. Den längsta semestertiden, en månad, förekommer i avtalen för apotek, sjukvårdspersonal samt viss kontors- och butikspersonal. Semester om 14 dagar stadgas i avtalen för de norrländska gruvfälten, för tryckerierna, restaurangpersonalen och skorstensfejaryrket, i några avtal för hattfabriker, skrädderiverkstäder, kontors- och butikspersonal samt i avtalen för styrmän och maskinister.

Jämväl inom riksdagen har frågan om allmän arbetarsemester varit föremål för behandling. I anledning av väckta motioner i ämnet (nr 92 i första kammaren och nr 309 i andra kammaren) beslöt 1917 års riksdag att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt en allmän arbetarsemester skall kunna genomföras i vårt land, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda (riksdagens skrivelse nr 184). I anledning härav föreligger, såsom redan antytts, sedan år 1920 ett av den s. k. arbetstidskommittén utarbetat betänkande med förslag till lag angående arbetarsemester, vilket förslag fortfarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

IV. Motivering.

Av den utav kommittén i det föregående lämnade redogörelsen rörande den statsanställda icke-ordinarie personalens hittillsvarande semesterförhållanden framgår, att semesterförmånen för den icke-ordinarie personalen ingalunda är begränsad till *vissa grenar* av statsförvaltningen eller förbehållen allenast *vissa särskilda tjänstekategorier*. Fastmer torde man kunna säga, att viss tids årlig ledighet med bibehållande av lön är en förmån, som nu mera tillkommer i stort sett all mera stadigvarande icke-ordinarie personal, arbetare däri inbegripna. Vissa av Kungl. Maj:t och riksdagen under senare år vid skilda tillfällen fattade beslut giva ock vid handen, att semesterrätt numera är att anse såsom erkänd av statsmakterna jämväl vad statsanställd icke-ordinarie personal vidkommer.

Med utgångspunkt härifrån har kommittén till en början undersökt, huruvida skäl kunna anses föreligga att, i överensstämmelse med vad som i stor utsträckning gäller beträffande ordinarie och extra ordinarie personal inom den civila statsförvaltningen, efter enhetliga grunder ordna semesterförhållandena för icke-ordinarie befattningshavare, i den mån så ej skett genom redan utfärdade författningar. Den invändningen skulle måhända kunna göras, att enhetlighet i föreskrifterna angående semesterförmånens åtnjutande icke lämpligen borde ifrågakomma beträffande de olika grupper arbetstagare, som falla under begreppet icke-ordinarie personal inom statsförvaltningen. Det kunde därför tänkas, att ett bibehållande av hittillsvarande speciella bestämmelser inom de särskilda förvaltningsgrenarna vore att föredraga framför en generalisering i förevarande hänseende. Därjämte skulle det kunna befaras, att, om och i den mån den kollektiva avtalsprincipen i fråga om löne- och anställningsförhållanden tillämpas på det statliga verksamhetsområdet, en allmän författning med bestämmelser angående semester för den avtalsförhandlande personaler skulle komma att binda vederbörande verksamhetsmyndighets handlingsfrihet vid uppgörelser mellan staten som arbetsgivare och de anställda som arbetstagare.

Då kommittén icke desto mindre ansett sig böra framlägga förslag till allmänna bestämmelser angående semester för icke-ordinarie personal inom den civila statsförvaltningen, torde till en början böra erinras om att nu gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst äro — såsom ock framgår av kommitténs i det föregående lämnade redogörelse — sinsemellan ganska skiftande även på de håll inom statsförvaltningen, där arbetets beskaffenhet och tjänsteförhållandena i övrigt äro skäligen likartade. Någon differentiering av semesterförmånen torde dock knappast vara av behovet påkallad beträffande sådana personalgrupper, vilkas arbetsförhållanden äro av i stort sett enahanda art och beskaffenhet. Särskilt rörande de inom statsförvaltningen sysselsatta talrika arbetargrupperna synes det kommittén, som om skäl i allmänhet icke föreläge att tillämpa olika bestämmelser rörande semesterförmånens åtnjutande.

Å andra sidan lär det icke kunna förnekas, att för åtskilliga av de icke-ordinarie personalgrupper, om vilka här är fråga, arbetsförhållandena kunna motivera skiljaktighet i semesterförmånen. Det förefinnes nämligen vissa yrkes- eller befattningsgrupper, inom vilka anställningshavarna på grund av arbetets art eller av annan anledning äro i behov av eller eljest

skäligen böra beredas längre ledighet. I undantagsfall kunna ock förhållandena vara sådana, att särskild semesterförmån icke är påkallad. Kommittén har vid det nu framlagda förslaget utarbetande beaktat nu berörda omständigheter, då kommittén föreslagit, dels att innehavarna av vissa befattningar skulle kunna erhålla ökad semester och dels att enstaka personalgrupper skulle kunna av Kungl. Maj:t undantagas från de föreslagna bestämmelsernas tillämpning i syfte att antingen beredas semester enligt särskilda grunder eller ock helt uteslutas från semesterförmånen.

Såsom ovan antytts, kunna med hänsyn till behovet för verksstyrelserna att äga full handlingsfrihet vid träffande av uppgörelse med underlydande personal, vissa betänkligheter hysas mot införande i författningssvåg av enhetliga bestämmelser i förevarande avseende. Givet är nämligen, att det måste anses vara av värde för vederbörande verksstyrelse att vid förhandlingar med personalen i löne- och därmed sammanhängande frågor i möjligaste mån vara obunden av föreskrifter på det område, förhandlingarna beröra, och gäller detta uppenbarligen även, då fråga är om semesterförmånen. Det skulle också kunna tänkas, att av en verksstyrelse vid dylika förhandlingar medgiven jämkning i semesterrätten till personalens förmån skulle kunna på andra punkter kompensationsvis medföra sådana fördelar för verket, att dessa mer än till fulllo uppvägs en sådan jämkning. Här emot må dock framhållas, att på grund av de konsekvenser, som ett dylikt medgivande skulle kunna få, det vore i hög grad tvivelaktigt, huruvida någon reel vinst för statsverket i dess helhet härigenom vore att vinna. Det kan nämligen förutses, att därest en viss personalgrupp vid förhandlingar av ovan angiven art tillvunnit sig gynnsammare ställning i semesterhänseende än övriga eljest med dem likställda grupper, dessa senare skulle komma att göra anspråk på samma ökade semesterförmån och följden sålunda bliva den, att statsverket tillskyndades en allmän ökning i utgifterna för semesterändamål. Härtill kommer, att, sedan den statsanställda icke-ordinarie personalen numera i regel blivit delaktig av semesterförmånen, den verksstyrelserna i allmänhet tillkommande rätten att bestämma ifråga om, bland annat, semester åt de icke-ordinarie befattningshavarna, i allt fall icke lär vara av någon större betydelse vid löneuppgörelser.

Skulle det emellertid befinnas, att alldeles särskilda skäl för avvikelse från de allmänna semesterföreskrifterna föreligga, bereder förslaget möjlighet att genom beslut av Kungl. Maj:t åstadkomma undantag i sådant hänseende. Någon olägenhet av denna anordning lär icke vara att befara. Till följd av den allmänna överblick över statsförvaltningen i dess helhet, Kungl. Maj:t måste anse äga, kan det nämligen förutsättas, att vid meddelande av dylikt beslut tillbörlig hänsyn kommer att tagas till beslutets inverkan på andra arbetsområden inom statsförvaltningen.

Efter dessa mera allmänna uttalanden rörande det föreliggande förslaget övergår kommittén till att här nedan lämna en närmare motivering för de i författningsförslaget intagna särskilda föreskrifterna.

1 §

I överensstämmelse med den enligt vanligt språkbruk i allmänhet givna betydelsen åt ordet »semester» förstår kommittén därmed — såsom av författningsförslaget framgår — sådan kortare ledighet, som med bibehållande av avlöningsförmånerna, helt eller huvudsakligen, årligen beredes befattningshavare för vederkvickelse och vila från arbetet.

Enär något fullständigt angivande av de personalgrupper, å vilka det föreliggande förslaget skulle äga tillämpning, icke är möjligt, har kommittén föreslagit, att bestämmelserna skola gälla »viss icke-ordinarie personal i statens tjänst». Detta uttryck skulle sålunda omfatta såväl icke-ordinarie personal i tjänstemannaställning som ock den egentliga arbetarpersonalen.

Såsom gemensam benämning å sådan innehavare av anställning i statens tjänst, varom i förslaget är fråga, har beteckningen »anställningshavare» blivit använd.

På sätt nyss nämnts skulle författningen äga tillämpning å innehavare av icke-ordinarie anställning i allmänhet. Emellertid har kommittén ansett vissa krav böra ställas på sådan anställning. Då syftet från statens sida med beredande av semester är, att vederbörande anställningshavare skall under semestertiden återhämta krafter för fortsatt verksamhet i statens tjänst, bör det fordras, att anställningen är av mera stadigvarande art. Bevis om anställningen bör i varje fall föreligga i form av antagningsbevis, anställningsbok el. dyl. Anställningshandlingen behöver dock givetvis icke vara utfärdad redan vid anställningens början, utan bör det vara tillfyllest, att den förefinnes, då semesteranspråket framställles, och att det då kan visas, att anställningen faktiskt fortgått från det för semester stadgade begynnelsedatum.

Från kungörelsens tillämpning hava undantagits sådana icke-ordinarie personalgrupper, vilkas semesterförhållanden blivit av Kungl. Maj:t genom annan författning reglerade, exempelvis extra ordinarie befattningshavare vid de nyreglerade verken. Därjämte skulle enstaka personalgrupper genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t kunna på grund av arbetets art eller av annan anledning undantagas från kungörelsens tillämpning. Beslut härutinnan skulle sålunda meddelas från fall till fall efter framställning från vederbörande verk. Kommittén har icke varit i tillfälle att företaga någon mera ingående prövning, beträffande vilka särskilda kategorier anställningshavare sådant beslut från Kungl. Maj:ts sida redan vid författningsförslagets ikraftträdande skulle bliva erforderligt. I sådant avseende har kommittén förutsatt, att vederbörande verk skulle — eventuellt i samband med avgivande av yttrande över förslaget — angiva de grupper, som ansåges icke lämpligen böra inbegripas i de föreslagna bestämmelserna, och skulle Kungl. Maj:ts beslut rörande varje särskild sådan grupp tillkännagivas för vederbörande verk i samband med författningens utfärdande.

Att vissa kategorier befattningshavare böra beredas semester enligt gynnssammare grunder än de i förslaget angivna, lär vara obestriddligt. Såsom exempel på dylika befattningshavare, torde få nämnas:

- viss extra telefonistpersonal vid telegrafverket;
- fast anställda och extra tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader;
- extra tjänstemän av kl. I och II vid statens vattenfallsverk;
- viss civilmilitär personal;

månadslönare vid marinen;
 viss mera kvalificerad personal vid statens provningsanstalt (extra assistenter);
 arbetspersonal vid mynt- och justeringsverket;
 viss personal vid lots- och fyrstaten;
 viss sjukvårdspersonal.

Från förslaget tillämpning skulle genom Kungl. Maj:ts beslut undantagas jämväl sådan anställningshavare, vilkens arbete under viss del av året antingen ligger nere eller ock försiggår under sådana förhållanden, att skäl till beviljande av särskild semester icke kan anses föreligga. Kommittén vill härutinnan erinra om vad vissa ämbetsverk på sin tid anförde i sina utlåtanden över riksdagens förenämnda skrivelse den 26 augusti 1914.

Sålunda uttalade chefen för nationalmuseum i yttrande den 9 april 1915, att för därstädes anställda eldare icke syntes föreligga något behov av lagstadgad semester, enär dessas tjänstgöring i huvudsak inskränkte sig till tiden från eldningens början den 1 oktober till dess slut omkring den 1 maj.

I sitt utlåtande den 7 oktober 1915 erinrade dåvarande läroverksstyrelsen, bland annat, att, även om vissa arbetare vid en del större läroanstalter vore fullt upptagna med sitt arbete i läroverkens tjänst och hade detta till sin uteslutande eller full arbetsdag krävande sysselsättning, detta arbete påginge allenast å de tider av året, då ifrågavarande läroanstalter vore i full verksamhet. Såsom följd härav hade ifrågavarande arbetare under en del av året, nämligen under sommarferierna, sin sysselsättning antingen alldeles inställd eller i varje fall väsentligen inskränkt. Under sådana förhållanden kunde för dessa arbetare semester icke skäligen påfordras.

Beträffande viss vid statens hingstdepåer anställd personal meddelade stuteriöverstyrelsen i skrivelse den 28 september 1915, att semesterfrågan för dessa anställningshavare ställde sig i väsentlig mån annorlunda än beträffande flertalet andra lönearbetare i statens tjänst. Det torde hava varit framför allt de med industriarbetarna jämförliga arbetarna vid statens verkstäder, som ansetts vara i behov av någon tids ledighet för att erhålla vila och vederkvickelse från deras ofta enformiga, i städer och andra större samhällen bedrivna arbete. Samma behov förefunnes enligt överstyrelsens mening icke beträffande depåernas ifrågavarande personal, som till största delen vore sysselsatta med stalltjänst och därmed sammanhängande göromål samt tillbragte väsentlig del av arbetstiden utomhus. Härtill komme, att de flesta av stallbetjäningen under våren och försommaren finge dels ombyte av vistelseort och dels i någon mån minskat arbete därigenom, att de beordrades att föra utstationerade hingstar till uppställningsstationerna och där kvarstanna under utstationeringstiden.

Lantbruksstyrelsen framhöll uti sitt den 11 november 1915 avgivna yttrande, att det beträffande de vid lantbruksinstitutet vid Ultuna och Alnarp anställda jordbruksarbetarna icke vore behövt att lagstadga en viss sammanhängande semester om minst 6 dagar, då för dem arbetet under vintern vore inskränkt till ett fåtal timmar och sådan ledighet i allt fall icke lämpligen kunde beredas dylik arbetare under sommaren.

Förutom de undantag från författningens tillämpning, som sålunda skulle bliva beroende på Kungl. Maj:ts särskilda prövning, innehåller förevarande paragraf föreskrift rörande vissa allmänna undantag.

För utförande av uppassningsgöromål å byråer, kontor, expeditioner, verkstäder m. m. finnas vid åtskilliga statens verk sysselsatta vissa anställningshavare, som antagas i tjänst vid mycket unga år, vanligen 15 å 16 års ålder, och kvarbliva i sådant arbete, till dess de uppnått den ålder, att de antingen kunna medgivas övergång till annan anställning i statens tjänst eller ock entledigas. Hit höra exempelvis telegrafbärarna vid telegrafverket samt kontorsvakterna och notisbuden vid statens järnvägar. Givetvis förefinnes jämväl för sådan personal behov av någon ledighet, därest anställningen är av mera stadigvarande beskaffenhet. I betraktande av de vid de särskilda verken rådande skiftande tjänstgöringsförhållandena för ifrågavarande uppassningspersonal torde det få ankomma på vederbörande verk att bestämma, huruvida ledighet bör tilldelas sådan underårig personal antingen enligt de i förslaget angivna bestämmelserna eller ock enligt mindre gynnsamma grunder, och har därför kommittén föreslagit, att författningsförslaget icke skulle äga tillämpning å sådan anställningshavare, som före löpande kalenderårs ingång icke fyllt aderton år.

Beträffande militära beställningshavare hava bestämmelser om semester eller tjänstledighet blivit meddelade i samband med utförande under år 1921 av nya avlöningsreglementen (S. F. S. nr 388 och 389). Kommittén har med anledning härav, såsom redan omnämnts, ansett sig kunna vid utarbetande av det föreliggande förslaget helt och hållet bortse från innehavare av militär anställning.

Slutligen stadgas i nu omhandlade paragraf, att semester icke skall tillkomma sådan anställningshavare, rörande vilkens anställning det icke är föreskrivet eller eljest förutsatt, att arbetet skall utföras av honom personligen. Kommittén har ansett sig böra föreslå detta stadgande av den anledningen, att av vissa anställningshavare, såsom exempelvis poststationsföreståndare vid postverket och växelstationsföreståndare vid telegrafverket, icke kräves personligt utförande av det dem på grund av anställningen åliggande arbetet.

I fråga särskilt om poststationsföreståndarnas semesterförmån har 1920 års postkommitté i sitt den 10 oktober 1921 avgivna betänkande angående lantpoststationsföreståndarnas anställnings- och avlöningsförhållanden föreslagit följande:

»För att poststationsföreståndare må komma i tillfälle att åtnjuta viss tids ledighet utan avkortning å lönen utbetalas årligen till sådan befattningshavare ett bidrag till vikaries avlöande (*semesterbidrag*) med belopp, motsvarande $\frac{1}{45}$ av den för poststationsföreståndarbefattningen bestämda årslönen i lägsta löneklassen. Om under loppet av ett kalenderår poststationsföreståndare innehaft befattning i olika grupper, beräknas semesterbidraget för de särskilda delarna av året i förhållande till lönen i lägsta löneklassen för de olika befattningarna.»

Det synes kommunikationsverkens lönekommitté uppenbart, att, enär semesterförmånen är avsedd att komma den tillgodo, som i statens tjänst utför arbete av mera stadigvarande art, sådan förmån icke bör tillkomma anställningshavare, som icke själv är förpliktad att utföra de honom på grund av anställningen åliggande arbetsuppgifter.

Förevarande paragraf innehåller vissa allmänna villkor för erhållande av semester.

Nu gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare förutsätta i regel viss föregående anställningstid för erhållande av semester. Därvid torde ett års anställning i allmänhet vara den kortaste hittills föreskrivna tiden. Ofta är dock avsevärt längre tid fastställd. För egen del hyser kommittén den uppfattningen, att ett år torde vara en lämplig tidrymd i detta hänseende. Vid sådant förhållande skulle det tillsynes hava legat närmast till hands, att såsom villkor för semesters åtnjutande stadga, att anställningen skall hava begynn timer minst ett år före det kalenderår, varunder semester första gången åtnjutes. Genom en dylik bestämmelse skulle emellertid för anställningshavare, vilkens semester infaller under sommaren — den för semesters åtnjutande vanligaste årstiden — anställningstiden komma att uppgå till omkring ett och ett halvt år, innan han första gången erhåller semester, och för den, som kommer i åtnjutande av ledighet först mot slutet av kalenderåret, till inimer två år. Kommittén har därför ansett sig böra såsom lämplig medelväg föreslå, att anställningen skall hava begynn timer senast sex månader före löpande kalenderårs början, d. v. s. senast den 1 juli året före det, då semester första gången åtnjutes.

En annan utväg hade givetvis kunnat väljas, nämligen att anställningstiden beräknas individuellt från den tidpunkt, då tjänstgöringen vid vederbörande verk börjar. Ett dylikt beräkningssätt tillämpas i allmänhet i nu gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie personal. Kommittén har dock av praktiska skäl funnit det nu föreslagna beräkningssättet vara att föredraga. Jämväl arbetstidskommittén har i sitt förslag till lag angående arbetarsemester upptagit såsom villkor för erhållande av semester, att arbetaren skall utan avbrott hava varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag från och med ett visst i lagförslaget angivet datum, nämligen från och med den 16 september det föregående året.

Det stadgas vidare i 2 § av föreliggande förslag, att anställningen skall hava fortgått i en följd. Att emellertid avbrott i arbetet på grund av sjukdom eller olycksfall i arbetet eller eljest under viss angiven tid icke bör i och för sig medföra förlust av semesterförmånen framgår av 4 och 5 §§ jämte den rörande dessa stadganden lämnade motivering.

Såsom villkor för erhållande av semester har även upptagits den allmänt gällande regeln, att semesterledigheten icke får medföra hinder för göromålens behöriga gång.

Beträffande tidpunkten för semesterns erhållande har kommittén föreslagit, att semester må åtnjutas å tid, som bestämmes av vederbörande myndighet. Visserligen är sommaren den för semesters åtnjutande lämpligaste årstiden. Arbetstidskommittén har ock beträffande privatindustrien föreslagit, att semester för privatindustriens personal skulle förläggas till tiden 15 maj—16 september.

En bestämmelse i sådan riktning har dock kommittén icke velat föreslå. Ett obetingat förläggande av personalens semester till en viss kortare period av året skulle leda till en högst kännbar minskning i personaltillgången under denna tid, och det kan förutses, att avsevärda svårigheter skulle

uppstå för vederbörande verk att med den till buds stående semesterfria personalstyrkan fullgöra föreliggande arbetsuppgifter. Det kan ock befaras, att statsverkets kostnader för semesterändamål genom en sådan semesterordning komme att väsentligen stegras på grund av ökat behov av semestervikarier. Kommittén förutsätter emellertid, att i den mån så lämpligen kan ske semesterförmånen får åtnjutas under sommarhalvåret.

3 §.

Förevarande paragraf innehåller författningsförslagets huvudsakliga bestämmelser, nämligen de särskilda förutsättningarna för semesterns åtnjutande samt föreskrifter om semestertidens längd.

Såsom redan omnämnts skulle semester tillkomma sådan anställningshavare, vilkens anställning begynn timer senast den 1 juli nästföregående år och därefter fortgått i oavbruten följd. Emellertid torde nu angivna villkor enligt kommitténs förmenande icke vara i allo tillfyllest för att anställningshavaren må anses hava gjort sig förjänt av den särskilda förmån, som semester innebär. På skilda håll inom statsförvaltningen förekommer, enligt vad kommittén erfarit, såväl tjänstgöring allenast under ett färre antal timmar per dag än det normala, som även tjänstgöring endast vissa dagar i veckan. Vid sådant förhållande har kommittén ansett det skäligen böra fordras, att anställningshavaren skall hava under en bestämd tidsperiod fullgjort arbete under ett visst minsta antal timmar. Kommittén har därför i förevarande paragraf såsom villkor för erhållande av semester infört stadgande därom, att anställningshavarens normala arbetstid under »arbetsåret», räknat från och med den 1 juli föregående kalenderår till och med den 30 juni löpande kalenderår, beräknas uppgå till eller motsvara minst ettusen timmar.

Då semesterledigheten merendels uttages under sommarmånaderna, torde genom tillämpning av detta kommitténs förslag en på osäkra grunder fotad uppskattning av anställningshavarens arbetstid för konstaterande av hans semesterrätt allenast i undantagsfall behöva ifrågakomma, vilket däremot ofta skulle bliva fallet, om beräkningen av antalet arbetstimmar skulle avse löpande kalenderår. Huru i förevarande hänseende förhåller sig med kommitténs förslag, beröres härnadan vid behandlingen av 4 och 5 §§.

Den av kommittén i det föregående lämnade redogörelsen över nu gällande semesterbestämmelser för icke-ordinarie personal inom statsförvaltningen visar, att semestertidens längd är för närvarande tämligen skiftande för olika grupper anställningshavare. Beträffande särskilt arbetarpersonalen må dock framhållas, att en viss enhetlighet i detta hänseende gjort sig gällande inom en del förvaltningsgrenar, i det att, såsom redan omförmäls, genom riksdagens senaste beslut i frågan, för de vid armén och marinen anställda stora arbetargrupperna faststälts en semestertid av 12 söckendagar efter två års anställning för personer över 40 år och 6 söckendagar för övriga arbetare och att samma antal semesterdagar numera — ehuru med vissa modifikation i semestervillkoren i övrigt — tillkommer jämväl arbetarna vid telegrafverket, vid statens järnvägsbyggnader, vid statens

vattenfallsverks anläggningsarbeten samt vid de under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hörande byggnadsarbeten.

I fråga om längden av den ledighet, som bör medgivas här ifrågavarande anställningshavare, anser sig kommittén böra återgiva, vad medicinalstyrelsen på sin tid anförde härutinnan i sitt utlåtande över riksdagens förut nämnda skrivelse av den 26 augusti 1914. Styrelsen uttalade nämligen, »att det med hänsyn till folkhälsans främjande utan vidare är klart, att en åt personer med full och stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen beviljad semester måste anses vara i hög grad önskvärd, under förutsättning att semestern användes till vila och vederkvickelse och att den icke göres allt för kort, i vilket sistnämnda hänseende medicinalstyrelsen anser sig böra erinra därom, att en minimitid av sex arbetsdagar synes vara för lågt tilltagen för att avsevärd nytta skall vara att därav förvänta». Jämväl vissa andra verk yttrade i sina utlåtanden över riksdagens nämnda skrivelse, att en semester om sex dagar vore den minsta möjliga, som borde ifrågakomma, därest det med semestern avsedda gagnet skulle kunna ernås.

Vid övervägande av förevarande spörsmål har kommittén kommit till den uppfattningen, att såsom semester för här ifrågavarande anställningshavare bör fastställas en något längre tid, än som på grund av riksdagens senaste beslut för närvarande är gällande för arbetarpersonalen vid armén och flottan. Det har synts kommittén önskvärt, att den verkliga semesterledigheten icke må understiga en vecka. Enligt de för försvarsväsendets arbetare gällande semesterbestämmelser uppgår, under antagande att en dag åtgår för bortresa från tjänstgöringsorten och en dag för återresa, den verkliga vilotiden icke till mer än 5 à 6 dagar.

Kommittén har föreslagit, att semestern för i författningsförslaget avsedda anställningshavare skall i allmänhet utgöra 8 *arbetsdagar*. För sådan personal, som icke är ålagd söndagstjänstgöring, skulle semestern sålunda kunna omfatta en sammanhängande ledighet av — två söndagar inberäknade — 10 dagar. Ingår söndagstjänstgöring i arbetstiden, blir emellertid ledigheten icke längre än 9 dagar. Denna ojämnhet är dock endast skenbar. Det må nämligen framhållas, att exempelvis för sådan driftspersonal vid de affärsdrivande verken, vilken har att utföra arbete å sön- och helgdag — i regel varannan sådan dag — ersättning för söndagsarbete antingen direkt utgår eller ock inbegripes i den sådan personal eljest tillkommande lönen och att följaktligen sådan i semesterledigheten ingående sabbatsdag, under vilken anställningshavaren eljest skulle varit skyldig att tjänstgöra, är att betrakta såsom arbetsdag. Ett förlängande av ledigheten för denna personal till att omfatta 10 dagar, därav två söndagar, skulle alltså betyda, att avlöning under semester i detta fall komme att utbetalas för 9 arbetsdagar, vilket icke torde kunna anses vara riktigt.

Kommittén har icke förbisett, att genom fastställande av semestertiden till åtta arbetsdagar för nu omhandlade anställningshavare dessa skulle kunna komma i gynnsammare ställning i semesterhänseende än sådan extra ordinarie befattningshavare, som tillhör den för viss befattning fastställda lägsta löneklassen. Häremot torde dock intet vara att erinra, om man betänker, att det övervägande flertalet av här ifrågavarande anställningshavare icke kan vinna vare sig extra ordinarie eller ordinarie anställning utan kommer att kvarstanna hela sin tjänstetid i extra tjänst.

Vidare har kommittén föreslagit, att semesterledigheten för anställningshavare, som under kalenderåret uppnår minst 40 års ålder, skall utgöra 14 arbetsdagar. Principen om förlängd semester för sådan personal, som uppnått högre levnadsålder, torde särskilt genom godkännande från statsmakternas sida av de nu för ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid kommunikationsverken samt vid statsdepartement och vissa andra verk inom den civila statsförvaltningen gällande avlöningsbestämmelser få anses tillfullo erkänd. I fråga om åldersgränsen för inträdande av den ökade semesterförmånen torde kommittén böra erinra om att statsmakterna såväl vid fastställande av nyss nämnda avlöningsbestämmelser som vid beviljande av semester till arméns och marinens arbetare godkänt 40-årsgränsen såsom den i detta hänseende lämpligaste.

Det i förslaget upptagna antalet semesterdagar skulle jämväl tillkomma anställningshavare, vilkens dagliga arbetstid är kortare än den normala. Förhållandet mellan, å ena sidan, hela det av anställningshavaren fullgjorda antalet arbetstimmar för arbetsåret, och å andra sidan, det antal arbetstimmar, som skulle falla på semestertiden, blir nämligen lika, vare sig anställningshavaren har normal tjänstgöring eller avkortad sådan. Härtill kommer, att den avlöning, en anställningshavare kommer att uppbära under semesterledigheten, utgår i förhållande till den tid, varunder han eljest skulle hava fullgjort arbete. Ej sällan torde för övrigt en dylik anställningshavare samtidigt innehava anställning i annat statens verk, varigenom den sammanlagda tjänstgöringstiden kan uppgå till den normala eller ännu mera. Erinras må ock, att, enligt vad som framgår av ovan omförmälda, vid 1907 års riksdag framlagda grunder i fråga om semester för amanuenser vid centrala ämbetsverk, semesterförmån skulle tillkomma jämväl amanuenser med inskränkt tjänstgöring. Enahanda är förhållandet enligt de av Kungl. Maj:t den 31 december 1921 fastställda avlöningsbestämmelser för extra ordinarie tjänstemän vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen.

Kommittén har jämväl haft under överbägande, huruvida arbetets art och beskaffenhet inom vissa grenar av statsförvaltningen kunde kräva en utökning av semestertiden. I detta hänseende har kommittén särskilt haft sin uppmärksamhet riktad på det inom statsförvaltningen i stor utsträckning förekommande nattarbetet. Det torde visserligen föreligga visst fog att medgiva anställningshavare med sådant arbete något längre semesterledighet än annan anställningshavare, men av principiella skäl har kommittén dock icke funnit sig kunna tillstyrka någon sådan ökning i semesterförmånen med hänsyn till att motsvarande förmån icke är medgiven vare sig för ordinarie eller extra ordinarie befattningshavare i statens tjänst. Vad kommittén nu anfört torde även få gälla såsom motiv för att någon ökning i semestertiden icke heller blivit — i anslutning till vad som redan gäller å visst håll inom statsförvaltningen, exempelvis verkstads- och förråds- samt banarbetare vid statens järnvägar — i förslaget ifrågasatt för sådan anställningshavare, som har sitt arbete förlagt till landets nordligaste delar.

Enligt 3 § 2 mom. skulle anställningshavare, vilken från arbetsårets början tjänstgjort såsom förman, kunna tilldelas, utöver den i 1 mom. av förevarande paragraf angivna semestertid, dylik ledighet under ytterligare högst 6 arbetsdagar.

Beträffande rätt för förmän att åtnjuta längre semester än övriga arbetare torde kommittén få erinra om att, såsom förut omförmäls, inom

armén och marinen sysselsatta förmän bland arbetarna redan nu äga att på grund av 1919 års riksdags beslut erhålla 6 dagar längre semesterledighet än övrig inom försvarsväsendet anställd arbetarpersonal. Med hänsyn till det ökade arbete och ansvar, som åligger förmän såväl vid försvarsväsendets verkstäder, fabriker och varv som även inom andra grenar av statsförvaltningen, har kommittén ansett det riktigast, icke blott att förmännen inom försvarsväsendet bibehållas vid denna särskilda semesterförmån, utan även att genom en allmän föreskrift densamma utsträcker att gälla motsvarande anställningshavare inom den övriga statsförvaltningen.

Fråga uppstår då, vad som avses med beteckningen förmän. De vid flottans stationer och varv sysselsatta förmän bland daglönarna, vilka för närvarande erhålla 6 dagars längre semester än övriga arbetare, utgöras av dels uteslutande arbetsledande, dels ock i arbetet deltagande daglönare, vilka av vederbörande myndighet antagits såsom förmän och i denna egenskap utöva ledarskap över mindre arbetsstyrkor samt uppbära högre timlön än övriga daglönare. Därjämte finnas vid flottan anställda vissa icke arbetsledande förmän, vilka på grund av ålder i tjänst och skicklighet i arbetet ansetts böra beredas de särskilda förmåner, som följa av förmansställningen. Vid telegrafverket förekomma, vid sidan av de ordinarie linjeförmännen, linjearbetare i förmansställning, vilka förestå mindre anläggningsarbeten samt ansvara för av verket tillhandahållen material och jämväl hava sig ålagd viss medelsredovisning. Dessa förmän, vilkas avlöning och semester regleras genom avtal, deltaga i allmänhet icke direkt i arbetet. Vid statens järnvägars verkstäder finnas bland arbetarna utsedda s. k. basar, som fungera såsom arbetsledare för mindre arbetargrupper vid utförande av vissa arbeten samt själva deltaga i arbetet och närmast under de ordinarie och extra ordinarie, i arbetet icke deltagande verkstadsmästarna eller verkstadsförmännen ansvara för arbetets riktiga utförande. De uppbära särskild gottgörelse i form av s. k. baspenningar.

I viss mån avvikande härifrån äro förhållandena i förevarande hänseende vid statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks anläggningsarbeten. Här utses förmännen oftast av arbetsledningen efter samråd med arbetarna i resp. arbetslag. Den förmännen tillkommande särskilda ersättning, förmanspenningarna, betalas vid utförandet av akordsarbeten av arbetarna själva på det sätt, att beloppet frändrages den arbetslaget tillkommande betalningen för under avlöningsperioden verkställt arbete, innan avlöningsbeloppet uppdelas på samtliga medlemmar i arbetslaget, inklusive förmannen. Vid enbart timlönsarbete utbetalas däremot förmanspenningarna direkt av verket. Förmannen är sålunda inom dessa arbetsområden ofta endast en arbetslaget företrädande representant inför arbetsledningen.

Kommittén har med förmän i förevarande moment av författningsförslaget avsett i främsta rummet sådan person, som av vederbörande arbetsbefäl utsetts att utöva arbetsledarskap över viss personalgrupp och för sådant uppdrag av *verket* uppbär särskild ersättning, antingen i form av högre lön eller ock i form av annan gottgörelse (förmanspenningar), oavsett om förmannen själv direkt deltagar i arbetet eller ej. I betraktande av de skiftande förhållanden, som i förevarande hänseende råda inom statsförvaltningens olika arbetsområden, är det emellertid icke möjligt att lämna en allmängiltig definition å begreppet förmän. Det bör fördenskull få ankomma på vederbörande verk att i varje särskilt fall bestämma, vilka

anställningshavare böra på grund av föreskrifterna i förevarande moment komma i åtnjutande av den förman medgivna särskilda semesterförmånen. Enligt det föreslagna stadgandet har det vidare överlämnats åt vederbörande verk att bestämma, huruvida överhuvud taget det förman åliggande särskilda arbetet är av beskaffenhet att böra föranleda en förlängning av semestertiden.

Enligt förslaget skulle endast sådan anställningshavare, som under hela arbetsåret tjänstgjort såsom förman, kunna tilldelas ökat antal semesterdagar. Förman, som allenast under viss del av arbetsåret tjänstgjort såsom sådan, skulle sålunda icke falla under stadgandet ifråga.

Vidare skulle enligt föreskrift i nu omhandlade moment en med högst 6 dagar förlängd semester tillkomma innehavare av sådan anställning, för vilken kräves högre utbildning. Kommittén har genom detta stadgande velat bereda ökad semesterförmån i första hand åt sådan anställningshavare, som på grund av förvärvad teoretisk utbildning huvudsakligen sysselsättes med mera krävande uppgifter.

Det torde, såsom kommittén i ett tidigare betänkande anfört, vara allmänt erkänt, att ett andligen ansträngande arbete kräver längre rekreations-tid än ett enbart kroppsligt betungande arbete. Denna uppfattning har ock kommit till uttryck, bland annat, i såväl för ordinarie som extra ordinarie befattningshavare vid de nyreglerade verken utfärdade nya avlöningsbestämmelser, i det att de i högre lönegrader placerade befattningshavarna, vilka till övervägande del hava att utföra arbete av förstnämnda art, tillerkänts längre semesterledighet än övriga befattningshavare.

Då det icke torde låta sig göra, att beträffande den personal, som avses i författningsförslaget, analogivis efter lönegrad genomföra en differentiering av semesterförmånen i förevarande hänseende, har kommittén funnit sig böra genom upptagande i förslaget av ett generellt stadgande bereda möjlighet till förbättring i semesterförmånen åt ifrågavarande anställningshavare.

Såsom redan antytts, har kommittén med uttrycket »högre» utbildning åsyftat huvudsakligen teoretisk sådan. Det har emellertid icke varit kommitténs avsikt, att den särskilda semesterförmånen skulle gälla endast anställningshavare med teoretisk utbildning. Fall kunna nämligen tänkas, då en person förskaffat sig sådan praktisk utbildning, som möjliggjort för honom att vinna en anställning, vilken eljest kräver teoretisk utbildning eller som kan anses likvärdig med dylik anställning. Däremot bör enligt kommitténs uppfattning den förfarenhet, en anställningshavare kan under en längre anställning förvärva sig inom ett visst arbetsområde, icke i och för sig föranleda, att honom beredes en gynnsammare ställning i semesterhänseende.

På enstaka håll inom statsförvaltningen förekommer tjänstgöring allenast vissa dagar i veckan. Visserligen har kommittén avsett, att semesterförmånen främst skulle komma de anställningshavare till godo, vilka hava daglig tjänstgöring året om, med eller utan sabbatstjänstgöring, och för vilka sålunda ett verkligt behov kan sägas föreligga att under någon kortare tid åtnjuta befrielse från den dagliga inställelsen å tjänstestället. Samma behov av befrielse från arbetet lärer ock, ehuru icke i samma grad, göra sig gällande för den, som, även om han icke *varje dag* är skyl-

dig att infinna sig å arbetsplatsen, likväl genom sin tjänstgöring är året om bunden vid tjänstgöringsorten. Det har därför synts kommittén skäligt, att jämväl denne kommer i åtnjutande av viss semestervila, så vitt han nämligen har sig ålagd mera kontinuerlig tjänstgöring. Kommittén har föreslagit, att semestertiden i sådant fall skall omfatta endast så många arbetsdagar, att dessa jämte med dem i ett sammanhang infallande tjänstfria söckendagar uppgå till det för semester i 3 § 1 resp. 2 mom. av förslaget angivna antalet dagar. Såsom motivering för denna beräkning av semestertiden torde kommittén få anföra följande exempel.

En anställningshavare med daglig tjänstgöring torde kunna under ett arbetsår beräknas fullgöra 300 dagsverken. Enligt förslaget skulle denne komma i åtnjutande av semester under 8 arbetsdagar. Har han däremot tjänstgöringsskyldighet endast varannan dag, skulle hans arbetstid för året uppgå till allenast 150 dagsverken. Följaktligen bör hans semesterledighet reduceras till hälften eller till 4 arbetsdagar. Är han ålagd tjänstgöring under exempelvis måndag, onsdag och fredag varje vecka, skulle hans semestertid med början på en måndag den ena veckan sträcka sig till och med tisdag den påföljande veckan eller sålunda omfatta inalles 8 söckendagar, därav 4 arbetsdagar.

Såsom av detta exempel framgår, erhåller enligt kommitténs förslag anställningshavaren en semesterförmån, som motsvarar tjänstgöringstiden.

4 §.

Under 3 § 1 mom. av författningsförslaget har kommittén angivit såsom villkor för erhållande av semester, att av anställningshavare skulle fordras, bland annat, en minsta tjänstgöringstid under året av ettusen timmar.

Emellertid har kommittén ansett billighetsskal fordra, att, vid beräkning av arbetstiden för uttrönande av anställningshavarens semesterrätt, avdrag icke skall göras för tid, varunder anställningshavaren på grund av sjukdom eller olycksfall i arbetet åtnjutit ledighet. Vid fastställande av arbetstidens längd enligt 3 § 1 mom. skulle följaktligen en beräkning ske av det antal arbetstimmar, anställningshavaren skulle hava fullgjort i vederbörande verks tjänst, därest sjukdomen eller olycksfallet icke inträffat, och denna tid jämväl tillgodoföras honom i förberörda hänseende. Av stadgandet i 5 § framgår emellertid, att frånvaro från arbetet av, bland annat, nu nämnd anledning under längre tid än tre månader av arbetsåret utesluter anställningshavaren från rätten att under löpande kalenderår åtnjuta semester. Andra slag av ledighet, såsom permission på grund av arbetets uppskjutande under viss tid, tjänstledighet för fullgörande av militär tjänstgöring o. s. v. böra enligt kommitténs mening icke föranleda ett tillgodoräknande i nyss angivet syfte.

5 §.

Även om av anställningshavaren fordras, att han för erhållande av semester skall under arbetsåret hava fullgjort ett visst minsta antal arbetstimmar, är detta förbehåll tydligen dock icke tillfyllest för att anställningshavaren skall kunna sägas hava gjort sig förtjänt av semesterförmånen. Det torde jämväl böra uppställas såsom villkor, att hans arbete vid vederbörande verk fortgått utan längre avbrott. I detta hänseende har kommit-

tén föreslagit, att, därest anställningshavaren, av vad anledning det än må vara, under arbetsåret varit frånvarande sammanlagt mer än tre månader, han icke äger åtnjuta någon semester för det löpande kalenderåret.

Måhända skulle den invändningen kunna göras, att en anställningshavare, som varit frånvarande från arbetet någon tid, för såvitt frånvaron icke varit förorsakad av sjukdom, icke bör från verkets sida medgivas särskild semester. Kommittén vill dock härvid hava erinrat om att ledighet av det slag, som nu avsetts, icke bereder anställningshavaren den ekonomiska förmån, som kommer honom till del under semester. Därest en icke-ordinarie anställningshavare är frånvarande från arbetet av annan anledning än sjukdom eller olycksfall i arbetet, sker det i allmänhet utan uppbärande av någon som helst avlöning. Det må ock framhållas, att avbrottet i tjänstgöringen kan hava sin grund i av vederbörande verk vidtagna dispositioner i fråga om visst arbetes utförande. Icke sällan förekommer vid de av statens järnvägar och statens vattenfallsverk bedrivna anläggningsarbetena, att arbetet under vintern måste inställas någon tid på grund av otjänlig väderlek. I nu nämnda fall är sålunda frånvaron från arbetet icke beroende på anställningshavaren själv. Slutligen må ock anföras, att kortare ledighet från arbetet medgives anställningshavare av särskilt ömmande skäl, såsom sjukdom i hemmet, nära anhörigs dödsfall o. s. v.

Det skulle å andra sidan kunna ifrågasättas, att, då det varit sjukdom eller olycksfall i arbetet, som föranlett frånvaro under längre tid än tre månader, anledning funnits att likväl bevilja anställningshavare semester. Vid närmare prövning av denna fråga har kommittén dock icke funnit tillräckliga skäl föreligga för ett medgivande i sådan riktning, helst svårighet att bedöma, vilken anledning till frånvaron, som förelegat, i många fall säkerligen skulle komma att uppstå.

Tänkas kan, att i det fall, där semesterförmånens åtnjutande grundar sig på beräkningar, som avse jämväl arbetsårets senare del, förutsättningarna för semester sedermera visa sig icke vara förhanden. Därest exempelvis anställningshavaren redan vid kalenderårets början utfinge sin semester och sedermera under kalenderårets första hälft av en eller annan anledning bleve frånvarande från arbetet längre tid än tre månader, skulle följden bliva, att han det året komme i åtnjutande av en förmån, som rätteligen icke bort tillkomma honom. I betraktande av att semester, såsom förut påpekats, i regel uttages först vid kalenderårets mitt, vid vilken tidpunkt omfattningen av anställningshavarens arbete under arbetsåret är känd, och sålunda ett fall, sådant som det nu anmärkta, endast undantagsvis torde komma att inträffa, lärers hänsyn knappast behöva tagas till en dylik eventualitet. Kan det emellertid på förhand förutses, att anställningshavaren under återstoden av arbetsåret kommer att vara frånvarande så lång tid, att denna, jämte tilläventyrs redan under arbetsåret åtnjuten befrielse från tjänstgöring, överstiger tre månader, bör anledning förefinnas att vägra semester under kalenderåret eller ock framflytta tiden för semester till dess det visat sig, huruvida nämnda antagande besannas eller ej. Enahanda bör förhållandet bliva, om anledning finnes att antaga, att fordran å viss miniantal arbetstimmar under arbetsåret icke kommer att uppfyllas.

Slutligen har kommittén, i likhet med vad arbetstidskommittén i sitt förslag till lag angående allmän arbetarsemester förordat, genom ett i förevarande paragraf intaget stadgande föreslagit, att semester icke må beredas den, som uppsagt sin anställning.

I enlighet med den innebörd, som ligger i begreppet semester, skulle anställningshavaren under semesterledigheten äga uppbära lön från vederbörande verk.

I sådant hänseende har kommittén i 6 § föreslagit, att anställningshavaren skall äga åtnjuta honom eljest tillkommande avlöningsförmåner. Inom de statens arbetsområden, där avlöningen beräknas uteslutande efter månads-, dag- eller timlön, läser denna föreskrift icke föranleda någon tvekan vid fastställandet av semesteravlöningsens belopp, alldenstund avlöning skulle utgå, såsom om anställningshavaren under semestertiden fullgjort normal tjänstgöring. Givetvis skulle i förekommande fall semesterersättningen icke beräknas för sådana i semestern ingående, mellanliggande, arbetsfria söckendagar, för vilka eljest någon lön icke utginge. Lika litet skulle anställningshavaren uppbära ersättning för på semesterledigheten fallande söndags- och helgdagar i de fall, då anställningshavaren icke vore ålagd söndags-tjänstgöring och ej heller normalt åtnjöte avlöning för sådan dag.

I fråga om beräkandet av semesteravlöning till sådan personal inom statsförvaltningen, som sysselsättes helt eller delvis med ackordsarbeten, såsom fallet är exempelvis vid arméns och marinens verkstäder, vid telegrafverkets verkstad, statens järnvägars verkstäder och nybyggnadsarbeten, vid statens vattenfallsverks anläggningsarbeten m. fl., tillämpas för närvarande olika förfaringssätt.

Oftast finnas även inom de grenar av statsförvaltningen, där ersättning för utfört arbete utgår efter ackord, fastställda vissa normala timlöner, vilka tillämpas på de vid sidan av ackordsarbete förekommande timlönsarbeten. Detta är sålunda fallet exempelvis vid statens järnvägars verkstäder och nybyggnadsarbeten, vid marinens verkstäder o. s. v. I regel beräknas inom dessa statens verksamhetsgrenar semesteravlöningen för närvarande efter den sålunda fastställda grundlönen.

Inom andra statens arbetsområden åter utgår ersättningen för utfört arbete allenast efter ackord. Så är exempelvis fallet beträffande den vid arméns centrala beklädnadsverkstad anställda arbetarpersonalen. Semesteravlöningen för denna personal har hittills beräknats på det sätt, att avlöning per dag under semestern utgått med ett belopp, motsvarande medelinkomsten för dag under det föregående året. Samma system tillämpas jämväl vid telegrafverkets verkstad, i det att semesterlönen utgår med $\frac{1}{300}$ av anställningshavarens avlöning under närmast föregående år. I båda de nu nämnda fallen ingår sålunda ackordsförtjänst i semesterlönen.

För viss annan statsanställd personal, såsom anställningshavare, sysselsatta vid de hos vissa verk förefintliga bokbinderi- och tryckeriföretag, tillämpas ifråga om semesteravlöning de å öppna arbetsmarknaden inom motsvarande yrken gällande föreskrifter.

Det har syns kommittén lämpligt, att vid beräkning av semesteravlöning någon hänsyn icke skall tagas till ackordsförtjänst. Visserligen skulle å ena sidan ett sådant system, enligt vilket semesterlönen komme att utgå med varierande belopp allt efter anställningshavarens inkomst, närmast anpassa sig efter de faktiskt rådande avlöningsförhållandena. Men å andra sidan komme systemet ifråga att te sig ofördelaktigt för anställningshavare inom de arbetsområden, där förkomsten av ackordsuppgörelser vore mera sällsynta eller där ackordsarbete överhuvud taget icke förekomme. Ej heller

kan det sägas innebära någon rationell ordning för semesterlönens fastställande att låta lönen under den tid, varunder anställningshavaren är ledig från arbetet, bestämmas efter den större inkomst, han genom ett ackordsarbete kan hava förvärvat sig under en viss förgången arbetsperiod.

Kommittén har fördenskull funnit det riktigast att låta den fastställda tidlönen inom de områden, där sådan förefinnes, ligga till grund för semesterersättningen, med bortseende från den ackordsförtjänst, som anställningshavaren kan vara i tillfälle att under arbetet förskaffa sig. Där sådan fastställd tidlön icke förekommer, skulle det enligt förslaget ankomma på vederbörande myndighet att, med ledning av i orten gängse tidlön inom jämförlig yrkesgren, bestämma det lönebelopp, som för semestertiden borde under nu omförmälda förutsättning utgå.

Övergångsstadganden.

Därest kommitténs förevarande författningsförslag vinner godkännande, skulle vid tillämpningen av de däri intagna allmänna bestämmelserna vissa grupper anställningshavare komma i en i semesterhänseende ogynnsammare ställning än den, de nu intaga.

Visserligen skulle enligt kommitténs förslag sådan grupp av anställningshavare, som ansåges böra beredas semester enligt förmånligare grunder än förslaget, kunna genom beslut av Kungl. Maj:t undantagas från de föreslagna semesterbestämmelsernas tillämpning. Men även om så sker, lär dock i betraktande av de skiftande föreskrifter i förevarande hänseende, som förefinnas inom statsförvaltningens olika grenar, enstaka fall inträffa, då anställningshavaren får sin semesterledighet i mer eller mindre grad förkortad. Så skulle exempelvis de vid telegrafverkets verkstad anställda arbetare, vilka för närvarande, efter 8 års anställning, åtnjuta semester under 12 dagar, genom förslaget få, därest de icke uppnått 40 års ålder, sin semesterledighet förkortad till 8 dagar.

För undanröjande av mera avsevärda olägenheter i berörda hänseende har kommittén funnit sig böra förorda ett generellt övergångsstadgande av innehåll, att i 3 § 1 mom. avsedd anställningshavare, som vid tidpunkten för förslagets ikraftträdande äger att före det kalenderår, då han fyller 40 år, åtnjuta semester under minst tolv arbetsdagar, skall utan hinder av bestämmelserna i förslaget erhålla semester, såsom om han redan uppnått nämnda levnadsålder. Där mindre skiljaktighet mellan nu tillämpad praxis och förslagets bestämmelser föreligger, har kommittén, med hänsyn såväl till önskvärdheten att snarast möjligt uppnå den med författningsförslaget åsyftade enhetligheten på förevarande område som ock för undvikande av omgång vid fastställandet av de enskilda anställningshavarnes semesterrätt, ansett huvudregeln böra vinna tillämpning.

I övergångsbestämmelserna har vidare, av naturliga skäl, stadgats, att, därest genom avtal mellan verksmyndighet och personalorganisation särskild föreskrift om semesterförmån är träffad, skall vad sålunda överenskommits fortfara att gälla under avtalets giltighetstid.

V. Förslag till kungörelse med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst.

1 §.

Innehavare av icke-ordinarie anställning i statens tjänst äger, där ej Kungl. Maj:t för viss grupp av anställningshavare eller för särskilt fall annorlunda bestämt, åtnjuta ledighet med bibehållande av avlöning (semester) under villkor och enligt föreskrifter, som här nedan angivas.

Från tillämpningen av bestämmelserna i denna kungörelse undantages:

- a) den, som före löpande kalenderårs ingång icke fyllt aderton år;
- b) den, som innehar militär anställning;
- c) den, rörande vilkens anställning det icke är föreskrivet eller eljest förutsatt, att arbetet skall utföras av anställningshavaren personligen.

2 §.

Såsom allmänna villkor för erhållande av semester enligt denna kungörelse gäller, att anställningen begynn timer minst sex månader före löpande kalenderårs ingång och därefter fortgått i oavbruten följd samt att semesterledigheten icke medför hinder för göromålens behöriga gång.

Semester åtnjutes å tid, som bestämmes av vederbörande myndighet.

3 §.

1. Därest anställningshavare för statens räkning utför arbete i sådan omfattning, att hans normala arbetstid beräknas för tiden från och med den 1 juli nästföregående kalenderår till och med den 30 juni löpande kalenderår — vilken tidsperiod här nedan benämnes arbetsår — uppgå till eller motsvara minst ettusen timmar, må han under löpande kalenderåret åtnjuta semester under åtta arbetsdagar eller, från och med det kalenderår, då han fyller fyrtio år, under fjorton arbetsdagar.

Med arbetsdag förstås härvid varje dag, under vilken, oavsett den för anställningshavaren fastställda arbetstidens längd, arbete eljest skolat av honom utföras.

2. Anställningshavare, vilken från arbetsårets början tjänstgjort såsom förman, må genom beslut av styrelsen för det verk han tillhör kunna tilldelas, utöver den i 1 mom. angivna semestertid, dylik ledighet under ytterligare högst sex arbetsdagar.

Vad nu är sagt må ock tillämpas ifråga om innehavare av sådan anställning, för vilken kräves högre utbildning.

3. För anställningshavare, som icke har tjänstgöring varje söckendag,

gäller såsom undantag från vad i 1 och 2 mom. sägs, att semestertiden skall omfatta endast så många arbetsdagar, att dessa jämte med dem i ett sammanhang infallande tjänstfria söckendagar uppgå till det för semester här ovan angivna antalet dagar.

4 §.

Vid beräkning av arbetstidens omfattning för utrönande av anställningshavarens rätt till semester skall avdrag icke göras för tid, varunder han åtnjutit ledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom eller olycksfall i arbetet.

5 §.

Har anställningshavare, av vad anledning det vara må, under arbetsåret varit frånvarande från arbetet sammanlagt mer än tre månader, må han under löpande kalenderåret icke åtnjuta semester.

Ej heller må semester beredas den, som uppsagt sin anställning.

6 §.

För tid, varunder semester erhålles, äger anställningshavare åtnjuta honom eljest tillkommande avlöningsförmåner, varvid hänsyn dock icke må tagas till ackordsförtjänst. Är arbetslönen icke fastställd att utgå med visst belopp för tidsenhet eller utgår densamma endast delvis på nu angivet sätt, tillkommer det vederbörande myndighet att, med ledning av i orten gängse tidlön inom jämförlig yrkesgren, bestämma det lönebelopp, som för semestertiden må utgå.

Övergångsbestämmelser.

Därest anställningshavare, som avses i 3 §, 1 mom. här ovan, enligt de för honom vid kungörelsens ikraftträdande gällande bestämmelser ägt före det kalenderår, då han fyller fyrtio år, åtnjuta semester under minst tolv arbetsdagar, må han, utan hinder av föreskrifterna i nyssnämnda mom., erhålla semester, såsom om han redan uppnått berörda levnadsålder.

Om genom avtal mellan verksam myndighet och personalorganisation särskild bestämmelse om semesterförmån är träffad, skall vad sålunda överenskommits fortfara att gälla under avtalets giltighetstid.

Denna kungörelse skall lända till efterrättelse från och med den
19

Det alla som vederbör etc.

VI. Vissa författningsändringar, som föranledas av kommitténs förslag.

Ett godkännande av kommitténs förslag till semesterbestämmelser för icke-ordinarie personal i statens tjänst lärer böra föranleda, att, på sätt nedan angives, vissa tillägg göras till de genom Kungl. Maj:ts brev till generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen den 31 december 1920 fastställda avlöningsbestämmelserna för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Uti 14 § i de för *extra ordinarie tjänstemän* vid kommunikationsverken gällande avlöningsbestämmelser skulle sålunda följande tillägg införas, varjämte viss annan komplettering av bestämmelserna i denna paragraf torde böra vidtagas för att bringa densamma i överensstämmelse med motsvarande paragraf uti nedan omförmälda kungörelse av den 31 december 1921 (n:r 778):

14 §.

Tjänstledighet med behöriga gång:

Manlig tjänsteman, som tillhör den för viss befattning fastställda lägsta löneklassen och icke i förut innehavd extra ordinarie befattning vunnit uppflyttning till högre löneklass än den lägsta, med 8 dagar, samt

annan manlig tjänsteman ävensom kvinnlig tjänsteman, med 16 dagar;

dock att 24 dagar

Därest extra förlängd sådan.

Sålunda beräknade sammanhängande ledighet.

Den, som från anställning, å vilken kungörelsen den med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst äger tillämpning, tillträder extra ordinarie befattning må icke i anledning av föreskrifterna i förevarande paragraf lida minskning i den förmån av semester, för kalenderår räknat, han omedelbart före tillträdet ägt åtnjuta. Därest tillträdet sker vid annan tidpunkt än den 1 januari, skall vid bestämmande av semestertidens längd i den extra ordinarie befattningen under tillträdesåret avkortning ske med den tid, han förut under samma år kan hava åtnjutit semester.

Uti 7 § i de för *aspiranter* gällande avlöningsbestämmelser skulle nedanstående tillägg göras:

7 §.

1. I fråga om rätt till semester för aspirant gälla föreskrifterna i kungörelsen den med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst, där ej Kungl. Maj:t för viss grupp av aspiranter eller för särskilt fall annorlunda förordnat.

2. Aspirant äger ordinarie tjänsteman.

Vidare torde motsvarande tillägg böra göras till de i kungörelsen den 31 december 1921 intagna bestämmelser angående avlöning m. m. för icke-ordinarie befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (S. F. S. nr 778).

17 §.

Tjänstledighet med behöriga gång;
manlig tjänsteman dagar, samt
annan manlig 16 dagar;
dock att 24 dagar;
Därest extra förlängd sådan.
Sålunda beräknade sammanhängande
ledighet.

Den, som från anställning, å vilken kungörelsen den med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst äger tillämpning, tillträder extra ordinarie befattning, må icke i anledning av föreskrifterna i förevarande paragraf lida minskning i den förmån av semester, för kalenderår räknat, han omedelbart före tillträdet ägt åtnjuta. Därest tillträdet sker vid annan tidpunkt än den 1 januari, skall vid bestämmande av semestertidens längd i den extra ordinarie befattningen under tillträdesåret avkortning ske med den tid, han förut under samma år kan hava åtnjutit semester.

För amanuens infaller samtidigt

Uti 36 § av samma kungörelse skulle nedanstående tillägg införas:

36 §.

1. I fråga om rätt till semester för aspirant gälla föreskrifterna i kungörelsen den med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst, där ej Kungl. Maj:t för viss grupp av aspiranter eller för särskilt fall annorlunda förordnat.

2. Vad i beträffande aspirant.

Därjämte skulle uti 13 § i de för extra ordinarie tjänstemän vid domänverket genom Kungl. Maj:ts brev den 4 februari 1921 fastställda avlöningsbestämmelser följande tillägg ifrågakomma:

13 §.

Tjänstledighet med behöriga gång:
manlig tjänsteman, som tillhör den för viss befattning fastställda
lägsta löneklassen och icke i förut innehavd extra ordinarie befattning
vunnit uppflyttning till högre löneklass än den lägsta, med 8
dagar;

annan manlig dagar; samt

kvinnlig tjänsteman 16 dagar;

dock att 20 dagar;

Därest extra sammanhängande
ledighet.

Den, som från anställning, å vilken kungörelsen den
med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie per-
sonal i statens tjänst äger tillämpning, tillträder extra ordinarie be-
fattning, må icke i anledning av föreskrifterna i förevarande para-
graf lida minskning i den förmån av semester, för kalenderår räk-
nat, han omedelbart före tillträdet ägt åtnjuta. Därest tillträdet sker
vid annan tidpunkt än den 1 januari, skall vid bestämmande av
semestertidens längd i den extra ordinarie befattningen under till-
trädesåret avkortning ske med den tid, han förut under samma år
kan hava åtnjtit semester.

Slutligen torde till 16 § 1 mom. i de för icke-ordinarie befattningshavare
vid lots- och fyrstaten genom Kungl. Maj:ts brev den 30 november 1922 fast-
ställda avlöningsbestämmelser böra fogas ett tillägg av enahanda lydelse,
som ovan föreslagits beträffande 17 § uti kungörelsen den 31 december
1921 (nr 778).

VII. Den ekonomiska innebörden av kommitténs förslag.

Kommittén hade på ett förberedande stadium av förevarande utredning från vederbörande verk infordrat vissa uppgifter rörande de kostnader, som beräknades skola uppkomma, därest ett av kommittén då ifrågasatt förslag till semesterbestämmelser lades till grund för beräkningarna. Dessa uppgifter, som dock måste anses helt approximativa, syntes giva vid handen, att ett godtagande av då föreliggande förslag skulle föranleda en årlig kostnadsökning för statsverket av något över 200,000 kronor.

Emellertid visade det sig, bland annat på grund av de utav vissa verk gjorda erinringar, att nämnda förslag behövde omarbetas i vissa hänseenden, och är det nu framlagda författningsförslaget resultatet av denna bearbetning. För bedömande av den ekonomiska innebörden av det föreliggande förslaget kunna de tidigare inhämtade kostnadsuppgifterna icke utan vidare läggas till grund. Med hänsyn till den tid, som kommittén haft till sitt förfogande, har emellertid tillfälle icke förefunnits att genom infordrande av ytterligare uppgifter från respektive verk åstadkomma en ny kostnadsutredning. Någon avsevärd kostnadsökning utöver den, som det förra förslaget skulle hava medfört, torde dock det omarbetade förslaget icke föranleda.

Kommittén har föreställt sig, att vederbörande verk skulle vid remiss av det nu föreliggande förslaget kunna anmodas att i samband med avgivande av yttrande över detsamma jämväl verkställa utredning angående den ökning eller minskning i kostnader, som förslagets tillämpning skulle medföra.

VIII. Kommitténs hemställan.

Under hänvisning till vad i detta betänkande blivit anført får kommunikationsverkens lönekommitté hemställa,

att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det av kommittén upprättade förslag till kungörelse med bestämmelser angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst ävensom, därest detta förslag lämnas utan erinran, i sammanhang med utfärdandet av kungörelse i ämnet besluta de ändringar och tillägg till de av Kungl. Maj:t meddelade avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst, som finnas angivna under avdelning VI av detta betänkande.

IX. Särskilt yttrande.

Ifråga om det av kommittén framlagda betänkande med förslag till kungörelse angående semester åt viss icke-ordinarie personal i statens tjänst har ledamoten av kommittén, herr *Eriksson*, avgivit nedanstående särskilda yttrande:

Vid ett genomförande av kommitténs förslag angående semester för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst, skulle vissa personalgrupper erhålla semester under kortare tid än vad de enligt nu gällande föreskrifter i ärendet åtnjuta. Detta skulle särskilt bliva förhållandet för viss personal vid telegrafverket och vid statens järnvägar, som ännu icke uppnått fyrtio års ålder. Genom bestämmelsen om att Kungl. Maj:t för viss grupp av anställningshavare eller för särskilt fall kan annorlunda bestämma, har det visserligen lämnats möjlighet för att genom särskilt beslut undvika att vissa grupper drabbas av en dylik inskränkning i sina hittillsvarande förmåner. Bestämmelsernas avfattning giver emellertid icke vid handen, att anställningshavare äger rätt att bibehållas vid sin nuvarande förmån, vilket synes mig vara en brist i förslaget. De nu anställda personerna borde, enligt min mening, genom ett särskilt övergångsstadgande tillförsäkras skydd mot minskning i semesterförmånen.

Det synes mig även, att anställningshavare i åldern 30—40 år bör erhålla längre tids semester än vad kommittén föreslagit. Då kommittén föreslår, att de äldre anställningshavarna må erhålla längre semester än de yngre, och som gräns för rätten till denna längre semester upptager fyrtio år, har avgörande hänsyn tagits till att denna levnadsålder utgör gräns för rätt till högre semester för andra grupper av statens befattningshavare. Det är härvid dock att märka, att ordinarie tjänsteman under 40 år erhåller tjugu dagars semester årligen och extra ordinarie befattningshavare under fyrtio år i regel sexton dagars semester. För anställningshavare, å vilka de av kommittén nu föreslagna bestämmelserna skulle äga tillämpning, blir antalet semesterdagar allenast åtta intill fyllda fyrtio år. Detta sistnämnda antal dagar synes mig alltför lågt för personer i åldern 30—40 år, för att det med semestern avsedda ändamålet skall kunna uppfyllas. Det synes mig därför att det av kommittén föreslagna antalet semesterdagar för anställningshavare, som uppnått fyrtio års ålder, nämligen fjorton arbetsdagar, bör tillkomma anställningshavare från och med det kalenderår, då han fyller trettio år.

Då emellertid i vissa fall personer i trettioårsåldern nyanställas i statens tjänst, skulle ett förslag i nu antydd riktning kunna medföra, att personer med ganska kort tids anställning i statens tjänst erhöle den högre semestern. Detta synes kunna undvikas genom en kombination av levnadsålder och tjänstår såsom villkor för åtnjutande av rätten till den längre semestern,

på sätt som nu tillämpas för viss personal vid telegrafverket. Det synes mig därför böra stadgas, att rätt till semester under fjorton arbetsdagar må tillkomma anställningshavare, som fyllt trettio år och som vid ingången av det kalenderår, varunder semester åtnjutes, varit anställd i statens tjänst i minst åtta år.

Under åberopande av det nu anförda föreslår jag,

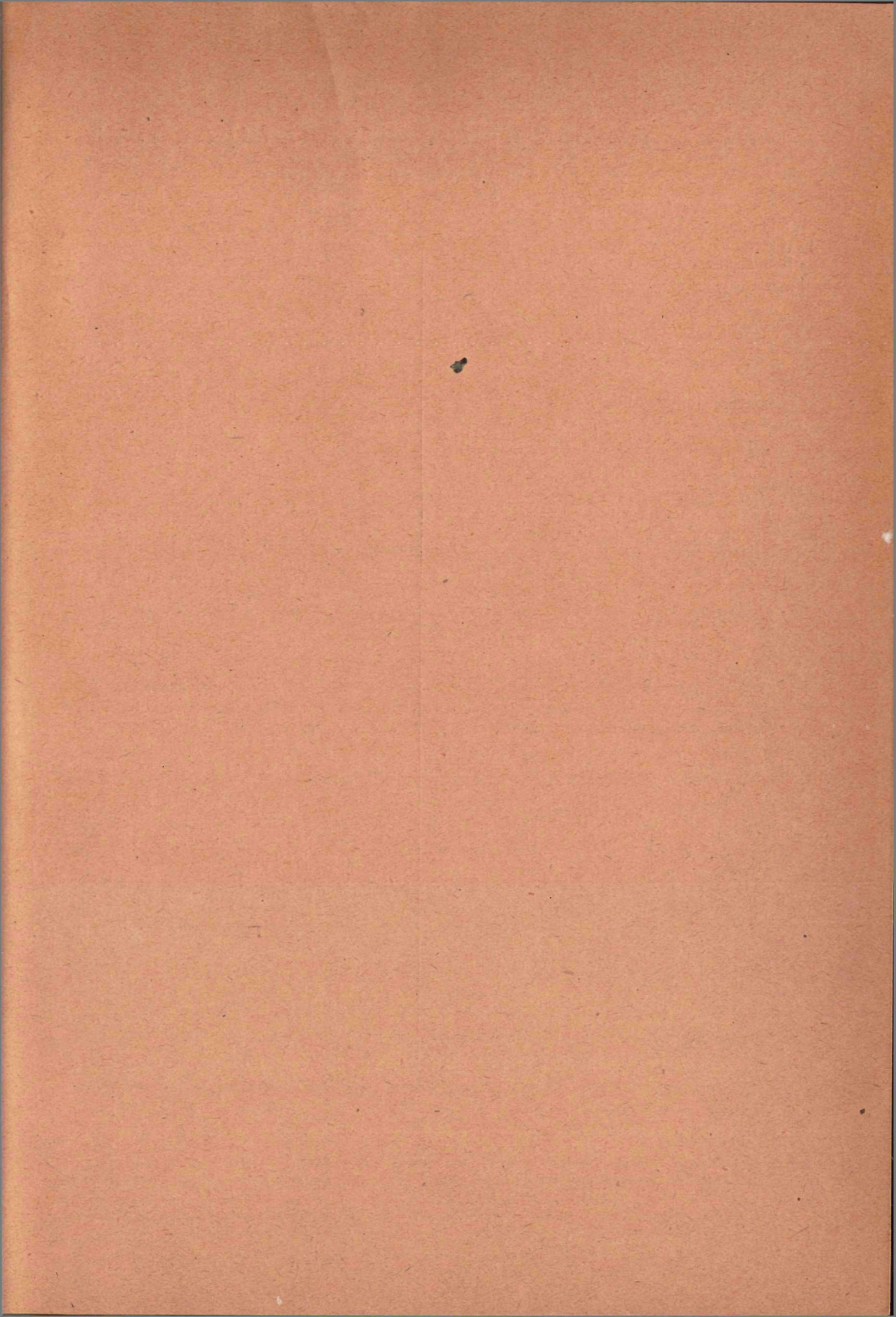
dels att 3 §, första stycket, av förslaget må erhålla följande lydelse:

»Därest
..... åtta arbetsdagar eller, från och med det kalenderår, då han fyller trettio år, under fjorton arbetsdagar; dock att denna längre semester må åtnjutas allenast av sådan anställningshavare, som vid ingången av det kalenderår, varunder semester åtnjutes, varit anställd i statens tjänst i minst åtta år»;

dels att i första stycket av de utav kommittén föreslagna övergångsbestämmelserna orden »då han fyller fyrtio år» må ändras till »då han fyller trettio år»;

dels ock att till berörda övergångsbestämmelser fogas ett tredje stycke av följande lydelse:

»Genom här ovan stadgade bestämmelser må anställningshavare icke lida minskning i den rätt till semester, som enligt hittills gällande bestämmelser tillkommit honom.»

Statens offentliga utredningar 1923

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Utredning rör. städernas domstolsväsen. [1923: 6]
Förslag till strafflag, allmänna delen, samt till lag ang. villkorlig frigivning. [1923: 9]
Betänkande och förslag rörande förvaring av förminskade tillräkneliga förbrytare m. m. [1923: 36]
Sammandrag av yttranden över stadsplaneringskommitténs samt bostadskommissionens betänkanden. [1923: 46]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Folkkomrnstningskommitténs utredningar. 3. Folkkomrnstningsinstitutet i den schweiziska demokratien. [1923: 10] 4. Folkkomrnstningsinstitutet i Nordamerikas förenta stater. [1923: 8] 5. Folkkomrnstningsinstitutet utanför Schweiz och Förenta staterna. [1923: 20]
Folkkomrnstningskommitténs betänkande ang. decisiv folkomröstning. [1923: 19]
Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. 3. Kvinnas behörighet att innehåva prästerlig och annan kyrklig tjänst. [1923: 22]
Betänkande med förslag till lönerreglering för befattningshavare i domsagorna m. m. [1923: 27]
Kommunikationsverkens lönekommitté. 5. [1923: 47]

Kommunalförvaltning.

Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 4. [1923: 18]
Efterskrift till Om röstsammanräkning vid kommunala val. [1923: 38]
Om röstsammanräkning vid kommunala val. Andra upplagan. [1923: 39]

Statens och kommunernas finansväsen.

Magistraternas befriande från ansvar för kronouppbörderna m. m. [1923: 1]
Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 18. Den svenska mekaniska verkstadsindustriens utveckling intill krigsutbrottet. [1923: 31] 19. Sveriges bryggeriindustri. [1923: 32] 20. Garveriindustriens produktionsförhållanden. [1923: 33] 21. Kvalitetsfrågan hos det svenska vetet. [1923: 34] 22. Tabeller ang. industriens utveckling. [1923: 37] 23. De svenska järn- och metallmanufakturindustriernas utveckling. [1923: 44] 24. Undersökning ang. jordegendomsvärdenas utveckling i Sverige och vissa främmande länder. [1923: 45]
Förslag till tullstadga. [1923: 43]

Politi.

Förslag till lag om lösdrivares behandling. [1923: 2]
Betänkande med förslag till förordning ang. tillverkning av brännvin m. m. [1923: 28]

Socialpolitik.

Den industriella demokratiens problem. 1. [1923: 29] 2. [1923: 30]

Hälsö- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

K. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 6. [1923: 24]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Spannmålsmarknadssakkunnigas betänkande. [1923: 3]
Betänkande ang. det eklestastiska arrendeväsendet. [1923: 12]
Inventering av odlingsjord längs Inlandsbanan. [1923: 25]
Jordkommissionens betänkande. 6. [1923: 40]
Lagerhus- och kylhuskommitténs betänkande. 2. [1923: 42]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Statens ställning till järnvägarna i främmande länder. [1923: 7]
Utredning rörande Strömsholms kanal. [1923: 11]
Väggkommissionens betänkanden. 4. [1923: 13]
Förslag till avtal rör. Stockholms bangårdsfråga. [1923: 14]
Betänkande ang. Stockholms förortsbanefråga. [1923: 21]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. [1923: 4]
Skolkommissionens betänkande. 5. Organisatoriska och ekonomiska utredningar. [1923: 5] 6. Om rätt för elever, utexaminerade från statens högre lärarinneseminarium, att vinna inträde vid universitet och där avlägga examen samt om folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende. [1923: 41]
Förslag till ändringar i jordfästningslagen m. m. [1923: 23]
1921 års pensionskommitténs betänkande 2 ang. beredande av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa m. m. [1923: 26]
Samorganisation av riksdagsbiblioteket och den centrala statsförvaltningen i bok- och biblioteksavseende. [1923: 35]

Försvarsväsen.

Försvarsrevisionens betänkande. 3. Del 1. Inledande avdelning, lantförsvaret. [1923: 15] Del 2. Sjöförsvaret, sammanfattning av revisionens förslag, särskilda yttranden. [1923: 16] Del 3. Bilagor. [1923: 17]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.